CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS GUILLEM OLIVER

kessE

1811-2011 DOS-CENTS ANYS DE LA GUERRA DEL FRANCÈS A TARRAGONA

2,50 € desembre 2010 núm. 44

CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS
I SOCIALS «GUILLEM OLIVER»
DEL CAMP DE TARRAGONA

Rambla Vella, 30
43003 Tarragona
tel. 97 25 10 10

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

DADES PERSONALS

COGNOMS.. NOM ....

ADREÇA .... CODI POSTAL.......................... POBLACIÓ .... TELÈFON ....

DOMICILIACIÓ BANCÀRIA

BANC/CAIXA ....

QUOTA ANUAL
20 EUROS

ENTITAT ☐☐☐☐ OFICINA ☐☐☐☐ CONTROL ☐☐ NÚM. COMPTE ☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐

US PREGO QUE FINS A NOVA ORDRE CARREGUEU AL C/C O LLIBRETA INDICADA ELS REBUTS QUE US PRESENTARÀ EL CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS «GUILLEM OLIVER»EN CONCEPTE DE SUBSCRIPCIÓ.

TARRAGONA .... DE.................................DE ....

(SIGNATURA)

Distribució: Arc de Berà, tel. 977 773 402

44

kessE

AnyXV. Tercèra època. Número 44
Tarragona, desembre de 2010

Editat amb conveni amb
l'Ajuntament de Tarragona

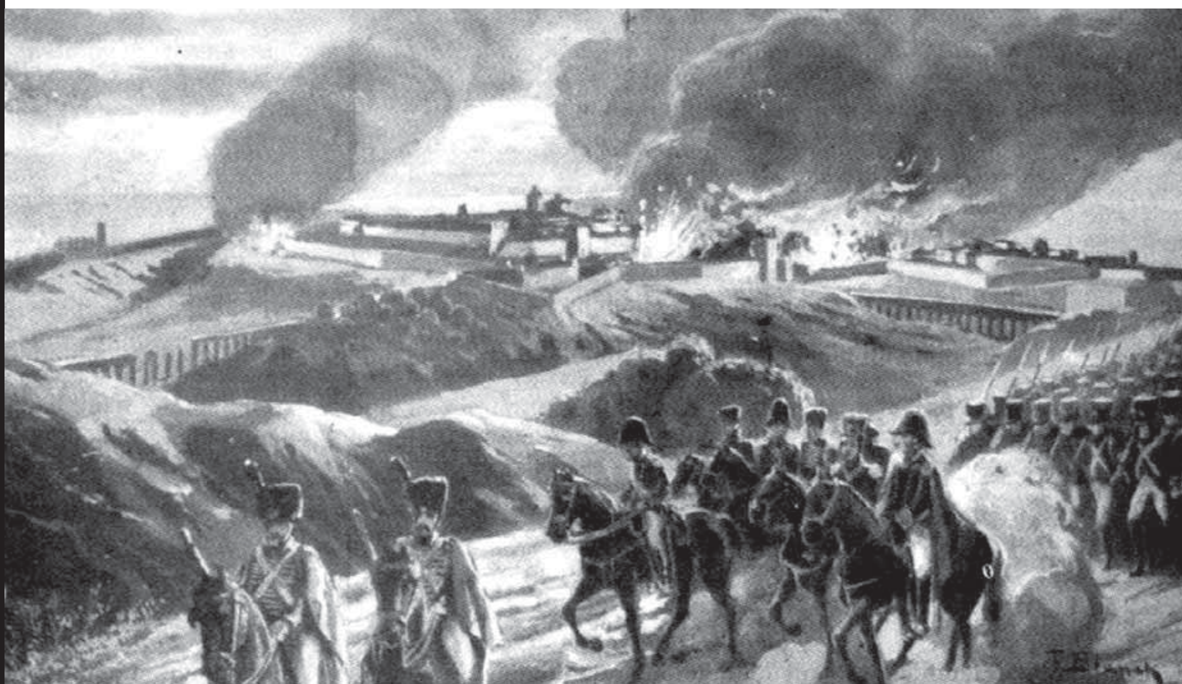
Amb la col·laboració
de la Diputació de Tarragona

índEx 44

Imatge de Coberta:
Entrada dels francesos a Tarragona i precipitada fugida dels habitants d'aquesta ciutat.
Arxiu Port de Tarragona.

Imatge d'aquesta pàgina:
Exèrcit francès abandonant Tarragona vençut.
Dibuix de Francesc Blanch a "Historia General de Catalunya" M. Serra i Arbós. Barcelona.

DOSSIER

Edició
CEHS Guillem Oliver
del Camp de Tarragona
Plaça de la Font, 1
43003 Tarragona
Tel. 977 29 62 30

Direcció
Esteve Masalles

Secretària
M. Rosa Gutiérrez

Consell de redacció
Lluis Balart, Laia Colomer, Ivan Favà, Jordi Piqué, Jaume Llambrich

Col·laboren en aquest número
Luis Ballester, Manel Güell, Alfredo Redondo, Salvador-J. Rovira

Disseny gràfic
Pele Viader Rapp

Assessorament lingüístic
Alba Gatell

Maquetació
Jaume Llambrich

Imprimeix
Gràfiques Arrels
Polígon Francolí, parcel·la 3
43006 Tarragona

Tirada
300 exemplars

Dipòsit legal
T-160-1995

ISSN
1136-7865

Punts de venda
Tarragona: Llibreria La Rambla, llibreria La Capona i Llibreria de la Generalitat.
Reus: Llibreria Galatea i Llibreria Gaudí

Adreça electrònica
info@guillemoliver.com

[Els articles publicats expressen només la opinió dels autors.]

eDIToRial

L'any 1808, a l'inici de la Guerra del Francès, la ciutat de Tarragona concentrava la capitalitat administrativa, marítima i religiosa i comptava amb una població d'uns 9.000 habitants, bàsicament pagesos, pescadors i menestrals. A mida que les accions bèl·liques s'anaven estenen per Catalunya, s'establiren a Tarragona bona part dels organismes militars i de govern de Catalunya, esdevenint de fet la capital del Principat. L'any 1809 capitulava Girona, un any més tard Lleida, i Tortosa a inicis de 1811. Poc després, Tarragona era assetjada per l'exèrcit napoleònic des dels primers dies del mes de maig fins el dia 28 de juny. Ens els anys posteriors a la retirada napoleònica, amb un esforç gegantí, els tarragonins varen fer renéixer la ciutat de les cendres, però no serà fins a cinquanta anys després del setge quan es començarà a recuperar una certa normalitat social i econòmica.
Aquest any 2011 es commemora el Bicentenari del setge de Tarragona, una commemoració útil i convenient si té com a objectiu difondre la nostra història comuna i serveix per a rebutjar la irracionalitat i la crueltat de les guerres i per a reivindicar en el present i en el futur la convivència en pau entre els homes.

Des de la revista Kesse ens em volgut afegir a tot un seguit d'actes que se celebren a Tarragona amb un número especial dedicat a aquest període de la nostra història, propera en el temps i l'espai.

Alfredo Redondo Penas

LA MEMÒRIA DELS CAIGUTS EN EL SETGE DE TARRAGONA DE 1811

Aquest proper mes de juny de 2011, se celebraran dos-cents anys del setge de les tropes napoleòniques del general Suchet a la ciutat de Tarragona, que va provocar que molts tarragonins perdessin la vida defensant de la ciutat.[1]

L'episodi del setge de Tarragona forma part d'un episodi de la Guerra de la Independència o Guerra del Francès que no ha tingut la importància històrica que van tenir, per exemple, els setges de Saragossa[2] i Girona.[3]

La ciutat de Tarragona, el 1808, tenia una població aproximada de deu mil habitants, que, en tan sols dos anys (1810), va augmentar fins a quaranta mil. La guarnició de Tarragona, durant els primers dies de setge era d'uns 6.600 homes de tots els cossos i un total de 2.285 milicians. La fortalesa tenia un total de tres-centes peces d'artilleria de tots els calibres, i el castell de l'Olivo disposava de cinquanta canons. Poc abans de començar el setge, van arribar reforços, uns 4.500 homes més. Així, el total de forces era d'uns 14.000 homes.[4] Les unitats que es trobaven de guarnició eren:[5]

- Infanteria: Regiments d'Almansa, Saboia, América, Granada, Ultonia, Iliberia, Granaders de Castilla La Nueva, 3º Cazadores de Valencia, Voluntaris de Saragossa i Voluntaris de Girona
- Artilleria: dos batallons a peu i dues bateries a cavall
- Cavalleria: dos esquadrons

A més, hi havia dues companyies de tiradors de Tarragona i dos batallons de milícia urbana amb tres companyies d'artilleria.

No comentarem el dia a dia del setge que va patir la ciutat, que ja ha estat descrit en moltes ocasions,[6] però si ens farem ressò de la descripció que el *Diario del Gobierno de Cataluña y de Barcelona*[7] féu de l'assalt:

> El general en jefe Suchet se ha visto en la dura necesidad de dar el asalto a la ciudad de Tarragona. Los parlamentarios de este general habían sido constantemente recibidos á fusilazos. El 28 de junio a las seis de la tarde los granaderos subieron a la brecha. La resistencia fue viva y encarnizada, duró muchas horas tras de las trincheras que se habían hecho en lo interior de la ciudad; pero todo fue tomado a pura fuerza. La guarnicion intentó salvarse por el camino de Barcelona y encontró en él la división italiana, los cazadores del veinte y quatro, que le cortaron el paso, y la persiguieron hasta el mar. Todo ha sido tomado o muerto: no se ha respetado nada sino los 1500 enfermos que se han hallado en los hospitales.
>
> El Gobernador Senen de Contreras, ha sido hallado herido de un bayonetazo y no ha debido la vida sino a la generosidad del general en jefe. El marques Curten y tres otros oficiales generales, 500 oficiales de todos grados, y 10.000 soldados son prisioneros; 23 banderas, 380 cañones han caído en poder del general vencedor, y Tarragona no es sino un monton de ruina.
>
> Este es el fruto de una ciega resistencia, dietada por el fanatismo que no prevé las consequencias, y no se expone al peligro.
>
> Todo esto se ha pasado en presencia de los ingleses, quietos expectadores de todas estas desgracias.
>
> El dia después en Villanueva todos los heridos que estaban en los hospitales fueron hechos prisioneros, y 400 hombres lo fueron también en Villafranca.
>
> Los restos del exército del general Campoverde huyen por el collado de Sta. Christina, con el mayor desorden.

Amb la conquesta de Tarragona es donava per controlada Catalunya i Napoleó l'annexionava a l'Imperi francès.[8]

En aquest article mirarem d'apropar-nos als actes commemoratius que es van celebrar en els anys posteriors per recordar els herois que es van enfrontar a la maquinària bèl·lica de Napoleó Bonaparte.

Figura 1.

Per celebrar el centenari del setge, des de començament d'aquest any 1911, la ciutat i els governants, van preparar els actes que se celebrarien durant els mesos de juny i juliol.

El Centro de Naturales de Tarragona i el seu Camp, establert a Barcelona, va organitzar un certamen per commemorar el centenari del setge i defensa de Tarragona al 1811. L'Ateneu de Tarragona va concedir un premi de 250 pessetes i, el diputat a Corts, el senyor Caballé y Goveneche,[9] en va concedir un altre.

L'Ajuntament de Tarragona va nomenar una comissió executiva per a la construcció d'un monument als herois de la Guerra de la Independència "a fin de llevar a la practica cuantas gestiones sean pertinentes para la inmediata construcción del monumento que ha de erigirse en esta Ciudad á los Héroes de la guerra de la independencia e inaugurarse el dia del centenario del asalto y saqueo de esta Ciudad por el Ejército invasor…"[10]. La Comissió estava formada per "los Sres Cobos, Montes en unión de Don Juan Ramonades, Don Fernando Vendrell que ya pertenecían a la misma, asistidos del Arquitectos municipal Don Jose Maria Pujol". Es va acordar que les 14.000 pessetes votades per al monument es paguessin a càrrec del capítol d'obres del pressupost de l'Eixample.[11]

El consistori municipal va decidir crear una comissió de festes per tal d'organitzar els actes festius i es van prendre els acords següents:[12]

1º que se celebren fiestas públicas desde el 24 de junio hasta el 9 de julio próximo inclusive

2º que se facultará a la Alcaldia para que se organice dichas fiestas, asesorándose de lo que cree oportuno de las personas y entidades que juzgue conveniente

3º que se autoriza a dicha Alcaldia para gastar del capítulo de festejos las cantidades que sean necesarias

També es va determinar el programa de festes:[13]

Dies 24, 25 y 26. - Congrés Esperentista. - Exposició, Danses y Jochs Florals Esperantistes. - Gran concurs de Tir de colom. - Grans concerts y Ball d'honor. - Festa de gimnasia. - Inauguració d'una exposició d'objectes historichs.

Dia 27.- Extraordinari repart de bonos als pobres. - Primera sortida del batalló infantil. - Gran festa escolar.

Dia 28.- Grandiosa y imponent manifestació patriótica en honor del regiments d'infanteria que lluitaren a Tarragona. - Solemne colocació d'una làpida conmemorativa de la defensa, al Pla de la Catedral. - Gran festa de la artilleria espanyola y colocació d'altra làpida commemorativa de la gloriosa defensa de la població, al Port. - Solemnísima inauguració del Monument als màrtirs del Siti. - Homenatge de l'exèrcit a l'Ajuntament. - Gran ball d'honor al Círcol de Tarragona. Dia 29. - Gran Certamen Históricho-Literari. - Funció d'ópera al pabelló del Círcol de Tarragona.

Dia 30.- Solemnes funerals en sufragi dels héroes. - Gran manifestació al fort de l'Oliva. - Fantástich festival nocturn al Balcó del Mediterrani. - Gran funció d'ópera al teatre del Círcol de Tarragona. - Dispar d'un extraordinari castell de fochs artificials en les ruines del anfiteatre Romá.

Dia 1 Juliol. - Caravana automovilista. - Grandiosa batalla de flors. - Magnífich castell de fochs japonesos. - Extraordinaries curses ciclistes.

Dia 2. - Gran cursa de moticletes "Copa Samá". - Gran concert popular per l'Orfeó Tarragoni. - Batalló infantil. - Concurs de natació pel club "Barcelona". - Regates marítimes pel "Reyal Club" de regates y'l "Reyal Yatch Club", reunits, de Barcelona. - Gran festa automovilista, "(Gimkana)". - Cursa ciclista.

Dia 3. - Gran cursa ciclista, "Copa Rigau". - Grandiós raid d'aviació, desde Sitges, primera Espanya.

Dia 4.- Campionat ciclista pel club "Tarraco". - Segona y extraordinaria festa d'aviació ab un magnífich biplá.

Dia 5. - Gran cursa ciclista. - Inauguració del importantíssim congrés Mariá. - "Carrousel" pel batalló infantil, y festa de gimnasia pels alumnes de les escoles dels GG. De la Doctrina Cristiana.

Dia 6. - Gran cursa ciclista. - Concurs hipich internacional a la "Gran Pista". - Continuació de les sessions del congrés Mariá.

Dia 7. - Gran cursa ciclista en pista.- Congrés María de l'antich regne de Aragó.- Segona prova del concurs hipich internacional. - "Xiquets de Valls".

Dia 8. - Final de la setmana deportiva. - Clausura del congrés Mariá. - "Xiquets deValls". - Cobla Ampordanesa. - Gran concert per l'"Orfeó Tarragoní".

Festa marítima del Centenari del Setge de Tarragona (1911). Autor: desconegut. (Fons: AHCT)

Dia 9. - Solemnes funcions religiosos. - Coronació canóniga de la Verge del Claustre. - "Xiquets de Valls". - Grandiosa professió general de la coronada Verge del Claustre. - Cobla Ampurdanesa. - Grandiós y extraordinari castell de fochs artificials

Es va fer un cartell commemoratiu *dibujado por el artista Francisco Cidón, es otra obra digna de especial elogio, que acredita una vez más á su afortunado autor la competencia y buen gusto que le distingue. Una joven romana, de rostro al par sereno y gracioso, altos los brazos, aparece, en primer término, levantando de entre sus manos guirnalda de rosas, una ofrenda á la ciudad, que aparece á lo lejos, por entre una columna dórica. Una gran nube blanca se destaca gallardamente sobre el azul magnífico. Dos columnas augustas, con su entablamiento, sirven de marco á la hermosa composición, á cuyo pié se lee una inscripción sobria y adecuada. El cartel es, pues, una notable obra de arte sin regateo alguno…*[14]

Una Comissió de l'Ajuntament es va desplaçar a Madrid per donar a conèixer a S.M. el rei Alfons XIII els actes que es volien dur a terme. El monarca es va oferir a venir a Tarragona personalment o designar a una persona que el representés. El rei va acceptar de bon grat el nomenament de Coronel Honorari del Batalló Infantil que es va organitzar a la ciutat, fet a favor de S.A.R. el Príncep d'Astúries.[15]

El 20 de maig, l'Ajuntament va garantir la celebració d'una rifa coincidint amb el sorteig de la loteria nacional a Madrid el dia 20 de juliol, autoritzada per la Direcció General del Tesoro per acord de data 19 de l'actual. Els premis del sorteig eren:[16]

Primero correspondiente al de la lotería nacional, una vajilla de plata estilo Luis XV, compuesta de las piezas que al pie se detallan, ó bien 10.000 pesetas. Segundo correspondiente al segundo de la lotería nacional, 4.000 pesetas. Tercero correspondiente al tercero de la idem, ídem, 1.500 pesetas. Aproximaciones – Dos de 150 pesetas para los billetes anterior y posterior del primer premio, 300 pesetas. Cuatro de 100 pesetas para los billetes anterior y posterior al del segundo y tercer premios, 400 pesetas. Noventa y nueve de 25 pesetas para los 99 billetes que correspondan al centenar del primer premio, 2.475 pesetas. Total. 106 premios que importan 18.675 pesetas. Vajilla (peso total 46 kilos). – Doce platos mesa soperos, veinticuatro platos mesa planos, doce platos postre, una bandeja oval 43 centímetros, una ídem ídem 36 centímetros, una ídem ídem 30 centímetros, una ídem cuadrilonga 43 centímetros, una ídem ídem 33 centímetros, una idem para juego café 50 centímetros, una cafetera, una tetera, una jarra de leche, una azucarera, dos fruteros, una salsera, un porta entremeses, una ensaladera, una vinagrera, una sopera, doce porta-vasos, dos porta-botellas, dos saleros, doce cubiertos mesa, doce tenedores mesa, un cazo sopa, un cucharón, doce cucharillas café, doce ídem helado, doce tenedores ostras, doce ídem dulce, cuatro piezas entremés, un cazo salsa, un ídem azúcar, una pala helado, una pinza azúcar, una concha para fresas, un cubierto ensalada, una pala y tridente para pescado, una pala dulces, un juego trinchante, veinticuatro cuchillos de mesa, doce cuchillos postre, una vitrina el estila para dicha piezas

La Intendencia General de la Real Casa y Patrimonio va fer saber al consistori que S. M. el Rei "se ha servido conceder una copa de plata dorada con inscripción, Corona Real y Cifras de esmalte para premio en el concurso hípico internacional que ha de celebrarse con motivo de la conmemoración del Centenario del sitio y gloriosa defensa de esta ciudad en 1811, acordando S.E. se den las gracias a Su Magestad por el expresado donativo".[17]

Es va disposar, el 18 de juny, crear una comissió formada d'un cap, un capità i dos subalterns per cadascun dels regiments d'infanteria de Saboya, América, Valencia i Granada perquè, assistissin a les festes del centenari en representació dels nomenats cossos.[18]

L'anunci de la festa d'aviació que es va celebrar a Tarragona durant els actes commemoratius va despertar la curiositat dels tarragonins que encara no havien vist «las modernas máquinas voladoras». Trobem documentat que «durante los que se celebrará la fiesta aviadora, serán en gran número los paisanos nuestros que se trasladarán á la antigua Tarraco».[19] Aquesta festa, celebrada el 4 de juliol, la patrocinava la Sociedad Aeronáutica Española de Barcelona i consistia en un vol entre les ciutats de Sitges i Tarragona, que acabava amb l'aterratge al Camp de Mart d'un monoplà Bleirot, conduït pel pilot francès Mauvais.

Un dels fets que va destacar més durant aquest primer centenari fou la desfilada del batalló infantil. Eren nens d'entre sis i deu anys que, vestits amb els uniformes militars de l'època napoleònica, es passejaven davant el poble tarragoní per retre el seu particular homenatge a aquells soldats que havien lluitat valerosament en la defensa de la ciutat.

El dimecres dia 28, van arribar les comissions militars del Real Cuerpo de Artilleria dels regiments de Saboya, Valencia, Granada, Gerona i América i els socis del Centro de Naturales de Tarragona i el seu Camp, residents a Barcelona.

A les quatre de la tarda, es va organitzar una gran manifestació cívicomilitar que es va traslladar al quarter del Carro per retre homenatge de simpatia a l'heroic Regimiento de Almansa, que es va defensar de manera gloriosa en els moments més terribles de l'assalt. Des d'aquesta plaça, es van encaminar al pla de la Catedral on van col·locar una làpida commemorativa de la defensa desesperada que van fer les tropes el dia de l'assalt francès en aquell emplaçament.

La comitiva va continuar en direcció a la plaça dels Infants, i un cop allí, les comissi-

ons de l'arma d'artilleria,[20] que havien vingut de tot arreu d'Espanya i que eren presidides per Manuel de Salazar, van inaugurar una làpida de bronze que dedicaren als companys artillers morts. Els voltants de la plaça van quedar consagrats, que des d'aquell dia s'anomenà *Plaza de los Artilleros del Sitio*, ja que era el lloc d'emplaçament dels baluards i les bateries que protegien la població, després que el fort de l'Olivo caigués en mans franceses.

Es van posar a la venda les medalles commemoratives del setge que es van poder adquirir a les oficines de l'Ajuntament, a casa Rigau i a altres llocs de la rambla de Sant Joan.

Es va celebrar, a la basílica, una misa pronunciada per «el arcipreste Dr. D. Francisco Vidal, asistido de los canónigos Dres. Serra y Boada. A grande orquesta cantó la capilla de música la misa de requiem del maestro alemán Sehutz, que produjo muy buen efecto». Van assistir les autoritats civils i militar, a més d'un públic molt nombrós que no va voler deixar en l'oblit els herois de 1811. L'acte va acabar amb un «canto solemne de un Responso á dos coros frente al túmulo».[21]

Un altre dels actes destacats fou la cursa «Copa Samá» que va despertar un gran interès en tothom, tant en els organitzadors com en el públic assistent i els corredors.[22] El circuit feia trenta-cinc quilòmetres i tenia el següent recorregut: Tarragona, la Secuita, la Massó, el Rourell, Vilallonga, el Morell, la Pobla, Constantí i Tarragona. Un total de sis voltes per a la categoria de velocitat (210 quilòmetres en total) i quatre voltes per a la categoria de turisme (140 quilòmetres).

Seguint amb els actes esportius, el Club Ciclista Tarraco va organitzar la primera cursa de la Copa Rigau, que havia de cobrir una distància total de cinquanta quilometres.[23] El concurs hípic va reunir una gran quantitat de genets que va delectar els espectadors, que foren uns 8.000. El guanyador fou el capità Emilio Lopez Tello, que muntava el seu cavall anomenat *Influyente*; el segon premi va anar a mans del tinent Eusebio Apat (que muntava *Madreña*); el tercer premi fou per a Miguel Buerba (sobre el cavall *Vagido*); el quart premi, per al tinent Angel G. Sarriá i el seu cavall *Valona* i, per últim, el cinquè premi, per al capità Gustavo G. Espenze i el seu cavall *Gratitud*. D'entre els cinc guanyadors, aquest darrer fou qui es va endur també el premi d'honor, que consistia en una magnífica copa regal de S.M. el Rei.[24]

El darrer acte festiu de 1911, commemoratiu dels esdeveniments de 1811, fou un gran castell de focs d'artifici a la rambla de Sant Joan.

En el 150è aniversari del setge, l'any 1961, es va establir que les festes commemoratives tindrien varies fases: la primera, començaria els dies anteriors a la data de l'assalt, el 29 de juny, i s'allargarien uns quants dies més enllà; la segona, seria durant les festes de Sant Magí i «Festivales de Tarragona» i, finalment, a la tardor es farien uns actes culturals que culminarien amb «la solemne entrega del Premio Cronista José María Pujol».[25]

Un dels actes commemoratius organitzat per l'Ajuntament va ser l'exposició on es mostraren diversos objectes, documents, armes, plànols, uniformes i quadres relacionats amb els fets d'armes. Una de les principals peces de l'exposició era una maqueta de Tarragona de 1811, acompanyada d'una col·lecció de soldats de plom, a més de la col·lecció del Regiment d'Almansa, adquirida per l'Ajuntament.[26] Paral·lelament, es van organitzar cicles de conferències relatives a la Guerra de la Independència i es van editar diversos opuscles.

Coincidint amb la celebració, es va voler il·luminar un tram de les muralles romanes, concretament el tram que anava del Portal del Roser a la Torre de l'Arquebisbe, amb la instal·lació d'uns focus permanents.[27]

Així mateix, dins del programa d'actes, va donar-se a conèixer la decisió del jurat del concurs Premio Cronista José María Pujol.[28] El primer dels actes previstos va ser una cerimònia religiosa a la Catedral «en sufragio de las almas de aquellos que cayeron durante aquellas jornadas trágicas que vivió nuestra ciudad demostrando su fervoroso patriotismo».[29]

Un altre acte en memòria de l'exèrcit fou la col·locació d'una corona de llorer, «unido a la presencia de las fuerzas armadas en el mausoleo del cementerio que guarda los restos del General Teodoro Reding».[30] Es va fer un mata-segells especial commemoratiu del

1911. Làpida commemorativa del Setge de Tarragona. Autor: desconegut. AHCT.

setge.[31] El batalló infantil va tornar a desfilar pels carrers de Tarragona, cosa que provocà l'admiració de tothom, al veure aquells nens vestits amb els uniformes militars.

A aquests actes va assistir el representant del cap de l'Estat, en Pedro Gual Villalbí.[32] Es va fer una lectura d'homenatge als herois i tot seguit, el batlle va entregar al capità general de Catalunya un pergamí artístic, enmig de grans aplaudiments dels assistents. Seguidament, el ministre, el capità general i altres autoritats i representacions es van desplaçar al pla de la Catedral, escenari d'un dels episodis més sagnants en la defensa de Tarragona. Van depositar una gran corona de llorer amb els colors d'Espanya i Tarragona al monument erigit als herois, mentre la bateria del vaixell de l'Armada, que es trobava al port, disparava salves d'honor i els aparells de la base aèria de Reus voltaven sobre la Rambla.

Un cop acabat l'acte, es van dirigir al carrer del «comandante Rivadulla para inaugurar la Exposición de recuerdos de la gloriosa gesta instalada en los bajos de dicho edificio (Casa de Cultura)», que va romandre oberta fins a finals del mes d'agost. Per acabar el dia, hi va haver una audició de sardanes a càrrec de la Cobla Tarragona al tram est de la rambla del Generalísimo. Al tram oest, la banda infantil de l'Institut Ramon Albó de Barcelona, formada per nois d'entre vuit i onze anys, va oferir un concert.[33]

L'any 1986 –darrera vegada que s'han celebrat actes en honor dels caiguts en el setge–, una delegació formada per membres de diferents entitats relacionades amb Tarragona (Real Societat Arqueològica, el Casal Tarragoní, Sindicat d'Iniciatives Turístiques, Club Maginet i Casino de Tarragona) es va entrevistar amb l'alcalde de la ciutat, Josep Recasens, per tal de promoure els actes en memòria dels tarragonins que van morir durant el setge francès. Tot i que encara no s'havia definit el programa de la jornada, l'Ajuntament i els organitzadors estaven buscant la persona encarregada de fer el pregó i fou, finalment, Maria Antònia Ferré, professora d'Història Contemporània de la Facultat de Filosofia i Lletres de la ciutat qui va recordar que «la invasió napoleònica precipità a l'Estat espanyol la caiguda de l'antic règim».[34]

El diumenge, a les dotze del matí, a l'explanada de la Catedral va tenir lloc una ofrena floral davant la placa commemorativa del setge i l'assalt, amb la intervenció del cor l'Ancora. A la una del migdia, a l'altar major de la Catedral, es va celebrar una missa en memòria dels caiguts.[35]

Ara només esperem que els actes que se celebrin aquest proper més de juny estiguin a l'alçada dels fets que van tenir lloc a la ciutat de Tarragona el 1811, i es continuï recordant totes aquelles persones.

Aquest article està dedicat a la seva memòria.

Bibliografia

Alcalá, César: *Los sitios de Gerona (1808-1809).* Col·lecció «Guerreros y Batallas», núm. 56. Editorial Almena. Madrid, 2009

Alegret, Adolfo: *Historia del sitio, defensa, asalto y evacuación de Tarragona en la guerra de la Independencia.* Barcelona, 1911

Belza y Ruiz de la Fuente, Julio: «El sitio de Tarragona en 1811». *Revista de Historia Militar.* Año VIII. Número 15, gener-abril, 1964.

Cotrina, Jose: *El cuerpo de artillería en el centenario del sitio de Tarragona.* Publicaciones del «Memorial de Artillería». Madrid, 1911.

De Salas, Javier: *El sitio de Tarragona por los franceses en 1811.* Tom 3, segona època, de la Revista Científico-Militar. Tarragona, 1882

Diaz Gavier, Mario: *Zaragoza (1808-1809). El espíritu de Numancia.* Col·lecció «Guerreros y Batallas», núm. 53. Editorial Almena. Madrid, 2009

Eguaguirre, Andrés: *Sucesos verdaderos del sitio y plaza de Tarragona.* Valencia, 1813.

Gras y Elías, Francisco: *Tarragona en 1811.* Episodios de mi tierra IV. Barcelona, 1894.

Puigrubi, Miguel: *Tarragona, sacrificada en sus intereses y vidas por la independencia de la Nación y libertad de su cautivo monarca Fernando Séptimo. Relación de los sucesos más memorables ocurridos en esta ciudad durante la última guerra defensiva contra la invasión del tirano del siglo XIX Napoleón Bonaparte.* Tarragona, 1816.

Ramisa, Maties: *La invasió napoleònica i els catalans.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

Redondo Penas, Alfredo: *Actes commemoratius del setge i defensa de Tarragona (1836-2011)* [en premsa].

Redondo Penas, Alfredo: *Estudi de les unitats militars participants en la defensa de Tarragona.* [en premsa]. Revista *A Carn!* Revista Electrònica d'Història Militar Catalana.

Rodriguez Monteverde, Joaquín: *El sitio de Tarragona en la guerra de la Independencia (1811.)* Revista de las Armas y Servicio. Núm. 566, març 1987. Año XLVIII.

Fonts inèdites

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB): Fons Hemeroteca 497-H (juliol de 1811)
Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona (AHCT): Actes Municipals (1911 / 1961)

Hemerogràfiques

La Vanguardia (1911)
Foment (1911)
Diario de Tarragona (1911 / 1986)
Diario de Reus (1911)
Catalunya Nova (1911)
Las Circunstancia (1911)
El Noticiero Universal (1961)
Diario de Barcelona (1961)
Diario Español (1961)
Diario Español de F.E.T. y de las Jons en Tarragona (1961)
Avui (1986)

1986/06/27. Commemoració del 175è. Aniversari del Setge de Tarragona. Presentació de vint-i-tres làmines sobre la invasió i conferència de l'historiador Joan Maria Puig i Oliver al saló de plens de l'Ajuntament. Presideix l'acte l'alcalde Josep Maria Recasens i organitzen l'acte els Gogistes Tarragonins. Assistència del senyor Morant, entre altres. Autor: Chinchilla. Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona (AHCT)

Notes

1. Redondo Penas, Alfredo: *Actes commemoratius del setge i defensa de Tarragona (1836-2011)* [En premsa]. Cal dir que aquest article és un petit extracte de la meva propera publicació referent a la celebració dels diferents actes que es van dur a terme a Tarragona per a commemorar el setge.
2. Diaz Gavier, Mario: *Zaragoza (1808-1809). El espíritu de Numancia*. Col·lecció «Guerreros y Batallas», núm. 53. Editorial Almena. Madrid, 2009.
3. Alcalá, César: *Los sitios de Gerona (1808-1809)*. Col·lecció «Guerreros y Batallas», núm. 56. Editorial Almena. Madrid, 2009.
4. Rodríguez Monteverde, Joaquín: *El sitio de Tarragona en la guerra de la Independencia (1811)*. Revista de las Armas y Servicio, núm. 566, març 1987. Año XLVIII, pàg. 67.
5. Redondo Penas, Alfredo: *Estudi de les unitats militars participants en la defensa de Tarragona* [En premsa]. Revista *A Carn!*, revista electrònica d'història militar catalana.
6. De Salas, Javier: «El sitio de Tarragona por los franceses en 1811». Tom 3, segona època, de la *Revista Científico-Militar*. Tarragona, 1882. *Cfr.* Puigrubí, Miguel: *Tarragona, sacrificada en sus intereses y vidas por la independencia de la Nación y libertad de su cautivo monarca Fernando Séptimo. Relación de los sucesos más memorables ocurridos en esta ciudad durante la última guerra defensiva contra la invasión del tirano del siglo XIX Napoleón Bonaparte*. Tarragona, 1816. *Cfr.* Gras y Elías, Francisco: *Tarragona en 1811*. Episodios de mi tierra IV. Barcelona, 1894. *Cfr.* Eguaguirre, Andrés: *Sucesos verdaderos del sitio y plaza de Tarragona*. Valencia, 1813. *Cfr.* Alegret, Adolfo: *Historia del sitio, defensa, asalto y evacuación de Tarragona en la guerra de la Independencia*. Barcelona, 1911. *Cfr.* Belza y Ruiz de la Fuente, Julio: «El sitio de Tarragona en 1811». *Revista de Historia Militar*. Any VIII, núm. 15, gener-abril, 1964, p. 65-97.
7. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB): Fons Hemeroteca 497-H, núm. 184, de 3 de juliol de 1811.
8. Ramisa, Maties: *La invasió napoleónica i els catalans*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
9. *La Vanguardia* (03/01/1911)
10. Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona (AHCT): *Actes Municipals*, foli 68.
11. AHCT: ídem, foli 68v.
12. AHCT: *Actes Municipals* (1911), foli 85v.
13. *Foment* (20/06/1911, n. 141).
14. *Catalunya Nova* (24/06/1911, núm. 203)
15. AHCT: ídem, foli 119v.
16. *La Vanguardia* (20/05/1911)
17. AHCT: ídem, foli 137v.
18. AHCT: idem, foli 138.
19. *Las Circunstancias*, núm. 144 (24/06/1911).
20. Cotrina, José: *El cuerpo de artillería en el centenario del sitio de Tarragona*. Publicaciones del Memorial de Artillería. Madrid, 1911.
21. *Diario de Tarragona*, núm. 186 (01/07/1911).
22. *Diario de Tarragona*, núm. 186 (01/07/1911).
23. *Diario de Reus*, núm. 148 (29/06/1911).
24. *Diario de Tarragona*, núm. 191 (07/07/1911).
25. *Diario Español* (01/06/1961).
26. *Diario Español de F.E.T. y de las Jons en Tarragona*, núm. 7032 (21/06/1961).
27. *Diario Español de F.E.T. y de las Jons en Tarragona*, núm. 7031 (20/06/1961). Es va contractar la casa Lumex, S.A.
28. *Diario de Barcelona* (29/04/1961). Premi aportat per la Sociedad Arqueológica i instituït per Agustí Pujol Sevil a la memòria del seu pare. Va tenir caràcter extraordinari, ja que la quantitat per al guanyador era de 25.000 pessetes.
29. *El Noticiero Universal* (15/04/1961).
30. *Diario Español de F.E.T. y de las Jons en Tarragona*, núm. 7032 (21/06/1961)
31. *Diario Español de F.E.T. y de las Jons en Tarragona*, núm. 7031 (20/06/1961). Tota la correspondència dels dies 28, 29 i 30 van ser marcats amb aquest mata-segells «especial conmemorativo de la Dirección General de Correos y Telecomunicaciones» dins *Diario Español de F.E.T. y de las Jons en Tarragona*, núm. 7037 (27/06/1961).
32. Pedro Gual Villalbí era president del Consejo de Economia Nacional i fill predilecte de Tarragona. (*Diario de Barcelona*, 27/06/1961)
33. *Diario Español de F.E.T. y de las Jons en Tarragona*, núm. 7038 (28/06/1961).
34. *Avui*, 28/06/1986
35. *Diari de Tarragona*, 26/06/1986, any CLXXVIII. *Cfr. Diari de Tarragona*, 28/06/1986, any CLXXVIII. *Cfr. Diari de Tarragona*, 01/07/1986.

Luis Ballester Baiges

PARÀLISI DE L'ACTIVITAT COMERCIAL I ÈXODE DE LA POBLACIÓ DE TARRAGONA DURANT LA GUERRA DEL FRANCÈS

Crec que quan s'està en guerra o just en el moment que esclata, les persones intenten jutjar el perill que els amenaça. És cert que un bon nombre pensen que no cal precipitar-se, que prendre mesures possiblement sia prematur, que potser cal esperar; però en la majoria de casos és habitual que neixi un sentiment d'angoixa i por, i en conseqüència, la necessitat de trobar llum i solucions. Els mecanismes de supervivència estimulen a pensar i dissenyar, ben ràpidament, un ventall d'actuacions destinades a la protecció i el resguard tant de les persones com dels béns materials. A Tarragona, concretament, van tenir quasi tres anys –de 1808 a 1811– per prendre aquesta mena de decisions. Els era ben conegut que la guerra ja estava establerta a Barcelona, i sabien del desastre, la destrucció i la mortaldat.

Un primer mètode per començar a estudiar què va passar, podria ser la presa en consideració de dades demogràfiques, és a dir, dels fets consumats. Per fer aquest article, he partit de les dades referides a Tarragona, entre els anys 1808 i 1822, estudiades per Joan Salvat i Bové en la publicació *Tarragona en la guerra y en la postguerra de la Independencia*, de 1965. A més, he completat la relació incloent les actes de Capitació de 1810 que, malgrat que es refereixin només als caps de família i a les vídues, me n'he pogut servir només aplicant com a rectificació un coeficient de 3,2 persones per llar. Les xifres són les següents:

	Any	Habitants
	1808	8.000 habitants
Acta de Capitació	1810	7.100
	1812	2.000
	1813	300
	1814	5.690
	1820	8.009
	1822	13.027

És lògic que aquestes xifres estiguin influïdes per algunes situacions especials pròpies del temps de guerra. Ens consta que, en declarar-se la guerra a Barcelona, molta gent de la capital i la rodalia va fugir cap al sud, cap a zones on encara no havia arribat el conflicte armat com Vilanova, Tarragona, les illes Balears, etc. Això, probablement, ocasionà un augment en el nombre d'habitants en les poblacions allunyades de la guerra. Vegem algun dels fragments que ho il·lustren:

> «Como por la ocupación enemiga que sufre Barcelona,[1] se ha reunido en esta ciudad un considerable número de expósitos, para cuya lactancia y cuidado, se carece de fondos fijos; sensible la Junta del Corregimiento del Gobierno a un objeto tan digno de compasión, ha resuelto para el socorro de estos infelices, abrir, con superior permiso una Rifa de 1500 reales de ardides en una suerte. Se espera que el publico llenará a profia esta suscripción.»

> «El secretario del Real Acuerdo[2] con oficio de 30 de junio último comunica que dicho Superior Tribunal se ha servido conceder a D. Josep Esteban Rafer Boticario colegial de Barcelona, expatriado, la facultad de abrir botica en esta ciudad con arreglo a la Real Orden de 5 Septiembre 1809 sobre expatriados.»

> «Real Acuerdo por el que se concede a D. Francisco Carbonell boticario expatriado de Barcelona, la facultad de abrir una botica en Tarragona.»[3]

> «El Sr. Miguel Ximenez, alguacil del Catastro de Barcelona, expatriado, pide se le conceda la misma plaza en esta ciudad, dado el supuesto de hallarse vacante.»[4]

Al marge d'aquesta incidència, hem de pensar que els índexs de natalitat i mortalitat, les malalties endèmiques i les epidèmies freqüents que es van desencadenar a la ciutat van ser factors a tenir en compte, que de ben segur també influirien en el nombre d'habitants. L'únic que queda clar és que durant els anys 1812 i 1813 s'aprecia una gran davallada del nombre de ciutadans, i que, curiosament, en el decurs de l'any 1814 gairebé es recupera la xifra prèvia a la guerra. Cal pensar que gran part de la població devia haver marxat

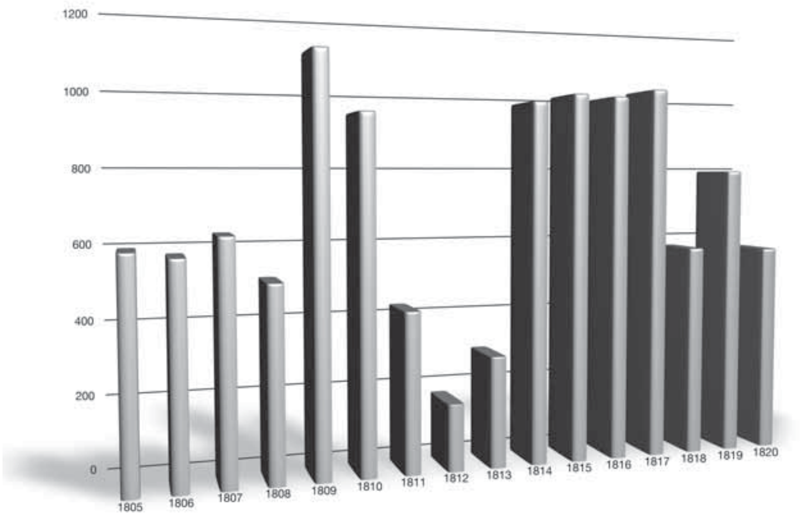
fora de la ciutat el 1811 i que, en veure propera la fi de la guerra, recolliren les pertinences i tornaren a casa (si és que encara la conservaven i no era només una ruïna).

Una altra font per obtenir dades per a l'estudi és l'anàlisi de les actes notarials redactades durant el període de 1805 a 1820, ambdós inclosos, és a dir, des de set anys abans fins a set anys després de l'etapa bèl·lica real que afectà Tarragona. L'interès per aquesta documentació ve del convenciment que una de les maneres de seguir la vida i les activitats dels ciutadans d'un temps històric concret és valorar si compren, venen o arrenden terrenys i cases, i també, fixar-se en el nombre de testaments, capítols matrimonials, endeutaments, etcètera.

El nombre d'actes notarials en què es fonamenta aquest estudi són 11.247, que corresponen als protocols dels notaris que actuaren en les dates d'estudi, i que resten en dipòsit al fons notarial de l'Arxiu Històric de Tarragona.

La diversitat d'actes no difereix de la que podríem trobar en qualsevol altre període que tinguéssim en compte, atès que es corresponen amb les d'ús habitual. Més endavant les comentaré.

NOMBRE D'ESCRIPTURES calculades de l'Arxiu Històric de Tarragona

Aquest gràfic ja ens orienta sobre dos aspectes. Primer i més aparent, sobre la important caiguda en l'activitat notarial que afecta els anys de 1811 a 1813, i, segon, sobre l'elevació de la corba dos anys abans, i quatre després, del període real de guerra.

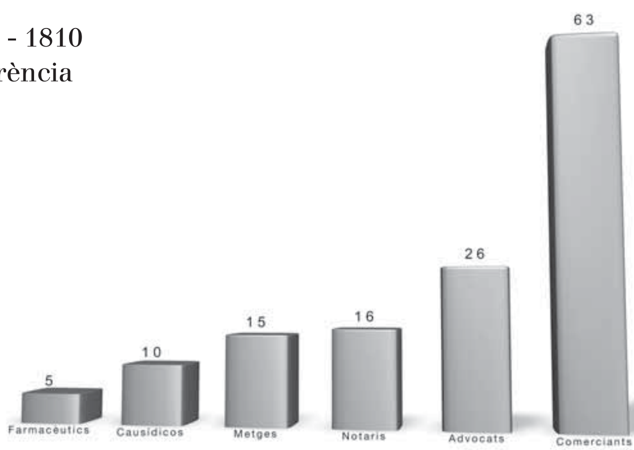
Durant els anys de 1809 i 1810 el nombre d'escriptures quasi duplica els resultats d'anys anteriors i succeeix el mateix entre el 1814 i el 1817.

Aquestes modificacions de ben segur que foren motivades per l'actualització d'arrendaments i l'augment en les vendes, combinada amb l'elevat nombre de concessions de poders notarials i una possible –i potser necessària– normalització dels estatus matrimonials, que també tingueren un augment important.

De les dades extretes de dits protocols, només processaré les que corresponen a tots aquells ciutadans que he considerat com a representatius i «controlables», és a dir, comerciants, advocats, notaris, metges i farmacèutics. Amb aquesta informació he pogut conèixer les persones, les seves activitats mercantils, on vivien, amb qui es casaven, quants fills tenien, quan morien, si feien testament, etcètera.

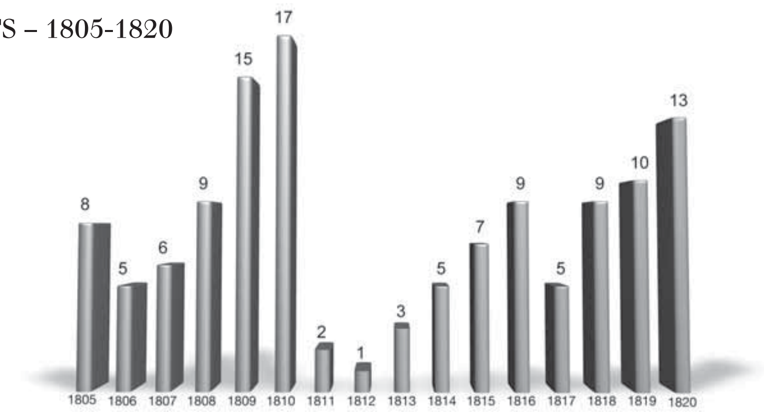
He pres com a patró comparatiu el gràfic de l'acta de Capitació de 1810.

ACTA DE CAPTACIÓ - 1810
Professionals de referència

D'aquestes persones que he considerat *controlables*, és a dir, que en aquest període vivien a Tarragona, he traslladat a l'estudi, aquelles que van tenir alguna activitat mercantil o de qualsevol altre tipus que requerís la presència d'un notari. Per aquest motiu, és possible que el nombre, per exemple, d'advocats, no es correspongui amb la totalitat d'advocats residents, sinó només amb els que escripturaven alguna cosa, feien capítols matrimonials, etc. Es pot donar que un cert nombre de comerciants residents a Tarragona, si no havien dut a terme cap activitat notarial, no constin en l'estudi i això comportarà que les meves dades i les de l'acta de Capitació siguin diferents. Malgrat tot, aquest criteri servirà com a model per a tots els estudis relatius als ciutadans a qui m'he referit anteriorment.

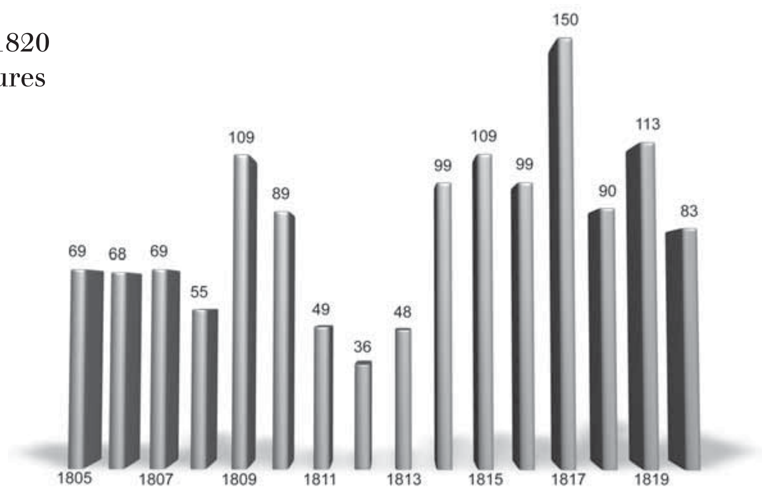
COMERCIANTS – 1805-1820

D'acord amb les actes notarials, he valorat el nombre de comerciants que van actuar durant els anys d'estudi en actes diversos. Els comerciants amb activitat notarial documentada l'any 1810 foren disset, xifra ben diferent de la referida en l'acta de Capitació, que era de vuitanta-sis. En el gràfic dels comerciants es fa palesa amb més claredat la caiguda de l'activitat notarial individual els anys 1811, 1812 i 1813.

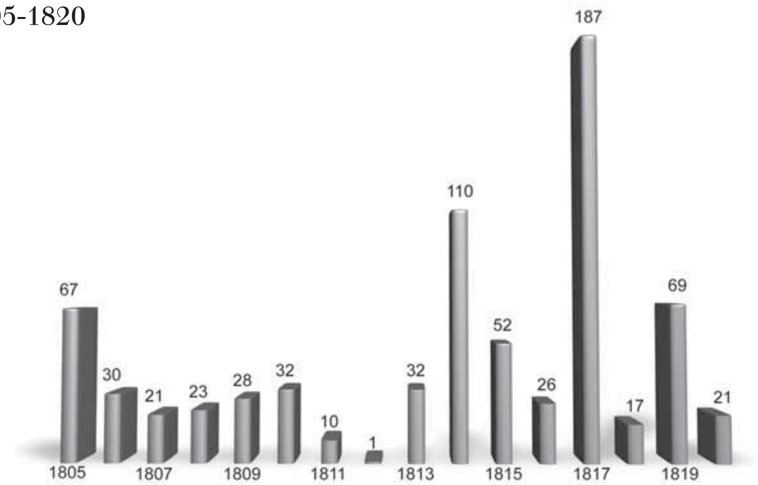
El nombre de vendes de cases i terrenys també presenta un gràfic semblant:

VENDES – 1805-1820
Nombre d'escriptures

Una mica diferent és l'activitat d'arrendaments de terres i cases. Com es veu en el gràfic, la corba prèvia a 1811 marcava l'activitat normal dels arrendaments, i ens indica que es donava per suposat que cada any es renovaven els contractes d'aquelles terres o cases llogades. L'arribada de la guerra va paralitzar el ritme de les noves contractacions i de les renovacions, que es feia habitualment cada quatre anys. I no fou fins l'any 1814 que tornà l'activitat normal, la qual cosa dóna lloc a un traçat en forma d'agulles, que es correspon als pactes contractuals de tres o quatre anys de durada.

ARRENDAMENTS – 1805-1820
Nombre d'escriptures

Relacionat amb el que he dit més amunt, que les persones procurem en aquests casos de perill deixar les coses arreglades, veiem que hi hagué uns tipus de documents notarials que augmentaren molt en nombre, just quan s'acostava la guerra. Em refereixo als capítols matrimonials, els testaments, les vendes i els poders notarials per gestionar assumptes pendents.

Entre 1809 i 1810 la major part dels capítols matrimonials[5] corresponen a persones procedents de Barcelona i l'entorn i a militars d'altres llocs, però residents a la ciutat, que es casaren amb ciutadans o ciutadanes de Tarragona.

Tipus d'actes notarials	1805	1806	1807	1808	1809	1810	1811	1812	1813	1814	1815	1816	1817	1818	**1819**	**1820**	**Total**
Adicions de preu	9	10	4	8	6	8	7		1		3	4	4		2		66
Àpoques	52	71	62	57	49	60	26	6	14	53	**108**	**117**	**91**	62	65	97	990
Arrendaments	67	30	24	23	29	34	11	4	32	165	53	27	189	17	69	21	795
Capítols matrimonials	53	46	64	38	**87**	**126**	30	12	27	66	74	76	61	52	57	28	897
Censals	24	12	28	18	39	44	21	2	6	37	37	34	57	12	27	26	424
Cessions	3	19	12		4	3	1		1	4	12	12	20	5	36	12	144
Concessions	5		1				1		1	2	1	18	7	1	8	2	47
Concòrdies	7	5	13	3		9	6	5	2	8	6	13	10	2	9	7	105
Consentiments	2	4	1		2	6	3		2			1	2				23
Convenis	6	4	1	3	3	2	4	2		7	8	7	4	7	9	3	70
Debitoris	12	21	21	18	11	15	2	8	3	18	32	26	22	26	23	5	263
Donacions	2	7	7	10	1	11	2	3	4	3	15	4	6	4	5	2	86
Establiments	4	1	5	1	1	5			2	2			4	10	14		49
Fundacions	6	1	3	2		2		1		13	5	5	8	2		1	49
Inventaris-Encants		1	2	6	14	6	1		1	2							33
Notific.-Intim.-Requer.	14	13	34	14	34	9	1		6	41	51	35	24	33	17	16	342
Obligacions	1		2	9	28	29	10		2	3	4	1	5	3	1	2	100
Permutes				1			1			4	1	1	1	3	1		13
Poders-Procures	112	120	140	111	**250**	**228**	133	84	89	**329**	**333**	**308**	197	148	199	196	2.977
Possessions		5	4	1	12	7	2		7	1			7	5	4		55
Presentacions	23	11	44	21	22		7	1	4	15	48	39	13	1	19	9	277
Promeses	6	3	18	5	7	8	4			1	3	11	15	3	8	4	96
Protestes	1	2	2	5	1	8				11	7	9	12	5	8	4	75
Relacions-Respostes	8	4	13	9	12	9			1	8	14	15	22	12	16	7	150
Retrovendes	18	17	7	6	15	32	11	1	10	27	24	40	18	11	23	11	271
Substitucions	10	14	1	13	52	15	8	5	17	27	14	15	22	11	21	14	259
Testaments-Codicils	20	42	30	**59**	**317**	**119**	49	7	15	17	18	31	6	6	15	10	761
Vendes	103	92	69	61	66	116	82	36	48	**100**	**117**	**104**	**155**	94	113	83	1.439
Altres	29	26	21	21	45	41	8	4	7	14	15	46	38	41	25	10	391
Total	597	581	633	523	1.107	952	431	181	302	978	1.003	999	1.020	576	794	570	

En el cas dels testaments, n'augmentà el nombre de forma important els anys 1809 i 1810. Els testaments i codicils no sempre eren actes notarials fets per motiu de malaltia o per la proximitat de la mort, sinó que sovint tenien com a motiu la por a la guerra imminent.

> «Joaquim Piñol i Gatell[6] batxiller en lleis i Capità del Somatén de Tarragona, fa testament, tenint en compte que se està en guerra amb la Nació bàrbara de França. Es casat amb Teresa Bertran, a la que fa usufructuaria recomanant que tracti a la seva mare Francisca Gatell com si fos la seva pròpia mare, donant-li una casa a la Plaça de San Joan per poguer-se ajudar amb les rendes. Fa hereu universal a Joaquim Piñol i Bertran i si no te fills al seu germà Josep Piñol i Bertran i si no a les seves germanes Tecla i Rosa. A tots els fills els hi dona 1000 lliures.»

Altres vegades eren actes de concessions o de nomenament de procuradors:

> «Maria Sanjuan[7] consorte de Juan Tosquella habitante en Barcelona, actualmente ocupada por los enemigos, por cuyo motivo no es dable obtener que éste intervenga ni firme la presente escritura y dixo: Que por cuanto Gerónimo Tosquella Cabo 1º de la 3ª Compañía del segundo Batallón del Primer Regimiento del Real Cuerpo de Artillería en Tarragona, hijo suyo, desea contraer matrimonio con Antonia Vadell hija de Juan Vadell Artillero del mismo cuerpo y de Teresa Serra, por cuanto de su libre albedrío da y concede a dicho hijo suyo la Licencia que sea necesaria para contraer el expresado matrimonio.»

> «Miguel Tortada[8] causidic de Barcelona que por habiéndosele formado causa criminal, de resultas de ella está próximo de embarcarse a Mallorca por lo que nombra procurador, de acuerdo con el Juez Instructor.»

Finalment, dono una llista dels professionals de referència i em fixo en si van romandre a la ciutat de Tarragona durant el període de guerra o no, a partir de la informació extreta de les activitats notarials individuals.

Notaris que tenen activitat pública protocol·litzada durant tots els anys de la guerra:
Francesc Albiñana Pastor. Present durant tots els anys.
Josep Busquets Garriga. Present durant tots els anys.
Francesc Salas i Soler. Present durant tots el anys, excepte el 1813.
Salvio Fàbregues i Rovira. Present durant tots els anys, excepte el 1814.

Notaris sense registres d'activitat notarial personal:

Fco. Albiñana y Pastor	De 1801 a 1814 En actiu durant la guerra.
José Batlle i Caputo	De 1805 a 1817
Franciso Besora y Salas	De 1804 a 1823
José Salvany i Llanes	De 1811 a 1815
Josep Busquets i Garriga	De 1783 a 1818 En actiu durant la guerra.
Josep Busquets	De 1811 a 1818
Vicente Calanda y Artigas	De 1810 a 1815
Josep Cortadella y Besora	De 1807 a 1817 Exerceix a Vilanova i a Palma.
Salvio Fàbregues i Rovira	De 1811 a 1821 En actiu durant la guerra.
Francesc Salas i Soler	De 1809 a 1814 En actiu durant la guerra.

Advocats sense registres d'activitat notarial personal:

Anton Baldrich Carnicer	De 1808 a 1814
Rafel Bartrolí Saltó	De 1811 a 1817
Francesc Besora i Segui	De 1804 a 1828
Francesc Bofarull Nolla	De 1808 a 1817
Manel Feliu Gelambi	De 1807 a 1814
Ramón Feliu Gelambi	De 1812 a 1820 Refugiat a Palma.
Josep Ferrer i March	De 1806 a 1813
Josep Monrabà Bargalló	De 1806 a 1815
Francesc Seguí i Gomez	De 1809 a 1814
Josep Solé Magriñà	De 1806 a 1819
Francesc Soler Mallada	De 1808 a 1814
Francesc Casas i Galli	De 1806 a 1824
Josep Gatell Vilalta	De 1811 a 1815
Joan Guinart i Calanda	De 1808 a 1814
Josep Anton Monraba Bertran	De 1806 a 1816
Ignasi Pallejà Balis	De 1800 a 1820

Metges sense registres d'activitat notarial personal:

Josep Canet i Pons	De 1808 a 1819 Resident a Palma el 1812.
Manel Dalmau Magnific	De 1804 a 1822
Joan Guivernet	Refugiat a Palma de 1813 a 1824.
Jaume Parcet	De 1805 a 1816
Sebatiá Truch Serrahima	De 1810 a 1820
Benet Corbella Fontdevila	De 1806 a 1814
Joan Guinart Ferrán	El 1813 consta que es refugià a Palma.
Luis Mariner Tárrega	De 1811 a 1814

Farmacèutics sense registres d'activitat notarial personal:

Joan Domingo Briansó	De 1810 a 1816
Josep Mas Piñol	De 1805 a 1822
Ignasi Bertran Pi	De 1810 a 1815
Francesc Domingo Duran	De 1808 a 1822
Fautino Gasol	De 1810 a 1816

Com es veu, alguns van sortir de Tarragona, la majoria amb destinació a les illes Balears, però de ben segur que, juntament amb altres ciutadans, n'hi hagué que es degueren escampar pels pobles o masies de l'entorn de Tarragona, per tal de fugir del nucli urbà, que solia ser el primer castigat per la guerra.

Tant és així, que l'any 1810 l'Ajuntament dictà unes normes que intentaven regular aquest problema d'èxode alarmant:

> «Que se cuiden los traidores de la Patria[9], aquellos que compren o arrienden a los enemigos bienes confiscados de los que emigraron de las Poblaciones ocupadas por aquél. Dan 320 reales de vellón a aquellas personas que propongan el sujeto que haya contravenido esta Orden, a más de tener reservado su nombre.»
>
> «Exma., la Junta Superior Provincial,[10] en oficio del 9 del corriente manda: "Que nadie embarque en los Puertos de esta Provincia para los Dominios Ultramarinos sin las Licencias y Documentos auténticos de la misma Junta y que para Instrucción del Público se prevenga que estas licencias se darán solo a los sujetos a quienes acompañen los siguientes requisitos:"
>
> "1 - El hacer constar por Certificación del Ayuntamiento Pleno, del lugar de su domicilio, que son tenidos y reputados por fieles Patricios y adictos a la justa causa de nuestra Independencia que gloriosamente sostiene la Nación sin caber en ellos sospecha de infidencia.
>
> "2 - La de probar que no están hábiles para el servicio de las armas, ni están en edad próxima para serlo o bien que han obtenido licencia absoluta para no servir en el Ejército, la cual han de presentar original o por Certificación autorizada.
>
> "3 - Por fin que los asisten todas las demás circunstancias, que para el mismo intento de embarcarse para América exige la Real Cédula de

Font: BHMT

12-Octubre-1778 mediante cuyas circunstancias y pagando los derechos que se han fijado de 24 duros para concurrir con este arbitrio más, a los graves gastos de la Guerra de la Independencia, se les despacharan las licencias convenientes por esta Junta Superior a nombre del Rey Nº Señor D. Fernando VII, con la restricción empero de que no embarquen ni lleven consigo alhajas de oro o plata ni otro caudal que el necesario para el viaje, ni tampoco armas, u otros efectos que puedan conducir a la defensa de este Reino: A cuyo fin ha mandado SE publicar y circular a los Puertos y Comandantes de Marina para que unos y otros celen que no se embarque para América y demás países Españoles ultramarinos, persona alguna que no haya obtenido la tal licencia."

»Lo que se comunica a VS para su inteligencia y debida publicación

»Dios guarde a VS muchos años en Tarragona a 20 de Junio de 1810.

»Firmado por "La Junta de Gobierno"»

L'any 2008, en complir-se els dos-cents anys de la Guerra de la Independència, el director de l'Arxiu Municipal de Palma de Mallorca i doctor en Història, Pedro Montaner,[11] exposà al *Diario de Mallorca* algunes curiositats sobre l'època. Començà per explicar que Palma i Cadis van ser els únics territoris espanyols que no foren ocupats per les tropes franceses i comentà una sèrie de canvis en els tipus de relacions socials, que es donaren com a conseqüència d'aquesta particularitat. Algunes de les idees que exposa en el seu article són:

En primer lloc, afirma que la gran quantitat de militars que s'assentaren a l'illa aportaren nous tipus de relacions i els valors moderns del continent, cosa que afectà, per exemple, en la manera de vestir.

També diu que la guerra va alterar la vida en l'àmbit religiós, ja que van arribar a establir-se a Mallorca fins a set bisbes espanyols.

Un altre dels fets que destaca és que es va traslladar l'Acadèmia d'Artilleria i la Reial Fàbrica de Lletres, aquesta última per imprimir fullets propagandístics, i que l'èxode de comerciants i homes de lletres va ser molt important. [...]

Acabem, doncs, amb una cita literal del text de Montaner:

«Otra de las consecuencias de todo esto fué que:

»Una nueva actitud llegó de la mano de los refugiados, fue el rechazo a la negociación de los sistemas tradicionales de parentesco que tanto se daba en la isla, donde no era rara cierta tendencia endogámica en los matrimonios. Este contraste acabó suponiendo un problema muy grave, que afectó no solo a la nobleza sino a todas las clases sociales.»

Luis Ballester Baiges

Notes

1. Biblioteca i Hemeroteca Municipal. *Diario de Tarragona*, 07.11.1809.
2. AHM. Actes Municipals. Sign. 2011. 1810.
3. AHM. Actes Municipals. Sign. 2011, p. 247. 1810.
4. AHM. Actes Municipals. Sign. 2011, p. 310. 28.09.1810.
5. AHT. Fco. Albiñana Pastor. Notari. Sign. 492 i 493.
6. AHT. Francesc Albiñana i Pastor. Sign. 493, p. 64. 1809.
7. AHT. Francisco Albiñana y Pastor. Sign. 493, p. 207, 21.06.1809.
8. AHT. Fco. Albiñana y Pastor. Sign. 496, p. 4. 1809.
9. AMT. Acta municipal. Sign. 2010, p. 124. 07.05.1810.
10. AMT. Acta capitular. Sign. 2010, p. 162. 23.06.1810. Senyal 246.
11. *Diario de Mallorca*, 12.12.2008.

Salvador-J. Rovira i Gómez

ELS NOBLES DE LA CIUTAT DE TARRAGONA I LA GUERRA DEL FRANCÈ

L'any 1808 estaven aveïnats a Tarragona divuit llinatges nobles: Alemany, Cadenas, Castellarnau, Cases, Cerezo, Foraster, Galli, Güell, Gutiérrez de Pando, Llorac, Martí, Montoliu, Morenés, Ricard, Sentmenat, Suelves, Vertamon i Vidal.

Si considerem només els homes, que foren els únics que intervingueren d'una manera o altra en els esdeveniments que van tenir lloc de 1808 a 1813, tindrem el panorama següent:

Alemany. L'únic home d'aquest llinatge era Josep-Ignasi d'Alemany i Carbonell, que l'any 1808 era un adolescent. Va néixer el 31 de juliol de 1792.[1]

Cadenas. Els Cadenas eren dos, Pau de Cadenas i Palau, de cinquanta-set anys, nascut el gener de 1751,[2] i el seu fill Francesc-Maria de Cadenas i Tserstevens, de vint-i-un anys.[3]

Cases. Només comptava amb un membre, Gaspar de Cases i Fleix, que morí el 19 de juliol de 1809 víctima de l'epidèmia que aleshores afectava Tarragona.[4]

Castellarnau. Estava representat per tres homes, Josep-Antoni de Castellarnau i Magrinyà, de quaranta-cinc anys, i els seus fills Josep-Antoni i Joaquim de Castellarnau i de Camps, de catorze i dotze anys, respectivament.[5]

Cerezo. Tenim a Bonaventura de Cerezo i Cerveró i al seu fill, Vicenç de Cerezo i de Llorac.

Foraster. Trobem dos Foraster, Salvador de Foraster i Barraneche i el seu fill Josep-Maria de Foraster i Pastori.

Galli. Els homes Galli eren Joan, de seixanta-tres anys i Rafael de Galli i Bover.[6] A més, hi havia Joan i Rafael de Galli i Sales, fills del primer Joan, i Ignasi de Galli i Brunet, nebot i cosí respectivament.

Güell. Eren els germans Francesc i Joaquim de Güell i Martí, de trenta-set i vint-i-cinc anys, respectivament.[7]

Gutiérrez de Pando. Aquest llinatge comptava amb dos homes, Antoni-Ignasi de Gutiérrez de Pando i el seu fill Marià de Gutiérrez de Pando i de Folguera, de nou anys.

Llorac. Estaven representats per Salvador de Llorac i Baget, Josep-Antoni de Llorac i de Mesa, Francesc Xavier de Llorac i Lucindo i Salvador de Llorac i Álvarez.[8]

Martí. Els Martí eren Antoni de Martí i Franquès, que tenia cinquanta-vuit anys, i els seus fills Francesc, Joan i Joaquim, de trenta-quatre i trenta-un anys els dos primers i de menys de trenta, el tercer.[9]

Montoliu. Trobem Plàcid-Manuel de Montoliu i de Bru, de quaranta-un anys,[10] i els seus fills Francesc de Paula, Marià i Joaquim de Montoliu i de Dusai, de catorze, cinc i quatre anys, respectivament.

Morenés. D'aquest llinatge l'any 1808 vivien cinc homes, Carles de Morenés i de Caçador;[11] el seu fill Carles de Morenés i Bertran, de cinquanta-quatre anys,[12] i els néts Salvador, Antoni i Carles de Morenés i Pastor, de vint-i-sis, onze i vuit anys, respectivament.[13]

Queraltó. Només comptava amb Josep de Queraltó i de Nogués.[14]

Ricard. Hi havia tres homes amb aquest cognom, Pere de Ricard i Roig i els seus fills Josep i Pere de Ricard i Bertran.[15]

Suelves. Considerem Joan Nepomucè de Suelves i de Montserrat, marquès de Tamarit, per la seva vinculació a Tarragona, tot i que també tenia residències parades al castell d'Altafulla i a Tortosa.[16]

Vertamon. Ens referim al barceloní Joan-Albert de Vertamon que s'establí a Tarragona en contraure matrimoni amb la tarragonina Maria-Ventura de Vidal i de Jalpí. En començar la guerra tenia més de cinquanta anys.[17]

Vidal. La representació dels Vidal corresponia a Josep-Antoni de Vidal i de Jalpí, de cinquanta-quatre anys.[18]

Tenim, doncs, que els divuit llinatges nobles residents a Tarragona l'any 1808 aplegaven quaranta-tres homes. D'aquest conjunt, hem de restar el cinc individus que moriren el mateix any 1808 o el següent i els sis que eren nens i no pogueren participar en la contesa. Els difunts foren Josep de Queraltó i de Nogués, que morí de «sofocació» el 13 d'abril de 1808,[19] Bernat de Sentmenat i de Boixadors,[20] Carles de Morenés i de Caçador, Salvador de Llorac i Baget[21] i Gaspar de Cases i Fleix[22] que ho feren, respectivament, el 10 de març, el 15 de maig, el 15 de juliol i el 19 del mateix mes de 1809, víctimes de l'epidèmia que el març de 1809 afectà Tarragona. Els nens no foren altres que Joaquim de Castellarnau i de Camps, de dotze anys; Marià de Gutiérrez de Pando i Martí, de nou anys;[23] Marià i Joaquim de Montoliu i de Dusai, de cinc i quatre anys,[24] i Antoni i Carles de Morenés i Pastor, d'onze i vuit anys.[25]

Un cop descomptats els onze homes suara citats ens en queden trenta-dos que són els que tindrem en compte i ens permetran bastir l'article present.

La participació d'aquests nobles tarragonins en la Guerra del Francès l'hem diferenciat en cinc apartats: serveis d'armes, serveis polítics, serveis econòmics, patiments i pèrdues econòmiques, i els afrancesats.

Serveis d'armes

La participació en la guerra era l'activitat que calia esperar d'un noble en temps de conflicte. Els nobles de Tarragona hi intervingueren de diverses maneres. Aquells que ja eren militars, continuaren realitzant la comesa que tenien a l'exèrcit o a l'armada; els que no n'eren van decidir ingressar a l'exèrcit com a cadets, o bé allistar-se a la milícia urbana o entrar a formar part de les companyies de tiradors.

Continuació del servei d'armes que ja prestaven a l'exèrcit o a l'armada

En iniciar-se la Guerra del Francès hi havia un grup de nobles que ja pertanyia a l'exèrcit o a l'armada, eren homes que hi havien ingressat abans de l'any 1808. Aquest era el cas de Josep-Maria de Foraster i Barraneche, Joan de Galli i Bover, Joan de Galli i Sales, Ignasi de Galli i Brunet, i Joan i Antoni de Martí i Móra.

Josep-Maria de Foraster i Barraneche seguí les petjades del seu pare Salvador de Foraster i Mestre i entrà a la Reial Armada; en començar la conflagració era alferes de fragata i era presoner de guerra a Alemanya.[26]

Joan de Galli i Bover era tinent visitador de monts de la província marítima de Tarragona, càrrec que restà obsolet sota el domini napoleònic.[27] El gener de 1816 l'intendent de Marina demanà a l'Ajuntament de Tarragona un informe de la conducta que el noble havia tingut sota domini dels francesos i la corporació respongué que:

Durante la dominación enemiga observó buena conducta y siempre permaneció constante en favor de la justa causa y no se le conoció el menor afecto al gobierno intruso.[28]

Joan de Galli i Sales entrà de cadet el 1800 i com que li calia demostrar la seva condició de noble sol·licità a l'Ajuntament que li certifiqués que era nét de Leonard de Galli.[29] Sabem que l'octubre de 1809 encara vivia, però a partir d'aquí li perdem el rastre i com que no apareix en el testament del seu pare Joan de Galli i Bover, redactat el 3 d'agost de 1829, deduïm que degué morir durant la contesa.[30]

Ignasi de Galli i Brunet inicià la carrera militar abans que comencés la guerra. Aconseguí salvar la vida i el 1831 era tinent coronel d'infanteria i capità del Regiment d'infanteria de Zamora.

Francesc Xavier de Llorac i Lucindo era, el 1803, guàrdia de Corps a la Reial Companyia Italiana i residia a Madrid.

Joan de Martí i Móra començà la carrera militar durant la Guerra Gran.[31] En iniciar-se la del Francès, era tinent coronel i capità primer del batalló d'infanteria lleugera de Girona de guarnició a San Roque.[32] Sobrevisqué a la contesa.

Antoni de Martí i Móra entrà, l'any 1803, com a cadet al primer batalló dels Reials Guàrdies d'Infanteria Valona, de guarnició a Leganés. Degué morir en el decurs de la conflagració.

Ingrés a l'exèrcit

La guerra motivà o obligà a ingressar a l'exèrcit –per allò del que diran o perquè la noblesa obligava– els xicots nobles que tenien l'edat d'entrar com a cadets. Era el que es considerava que un jove noble havia de fer en aquelles circumstàncies en què el país es trobava envaït per tropes estrangeres.

Tenim el cas de Pere de Ricard i Bertran que l'any 1809 manifestà a la família que desitjava servir el rei en el Regiment d'Infanteria de Granada. El pare li va prometre que li donaria una assistència diària de vuit rals de billó.[33]

Milícia Urbana

La Milícia Urbana tarragonina fou creada el 18 de juny de 1810 pel capità general Enrique O'Donnell. S'hi podien allistar tots els veïns amb dos anys de residència a la ciutat, sempre que tinguessin entre divuit i quaranta anys, i els que s'hi inscrivien quedaven exempts del servei militar i de les lleves de sometent. La idea era crear un regiment

format per deu companyies d'un centenar d'homes cadascuna. Per organitzar la milícia es nomenà, el 15 de juliol de 1810, una comissió integrada per dos membres de la Junta de Defensa, dos de l'Ajuntament i sis dels gremis i els col·legis. El sosteniment de la milícia anà a càrrec de la ciutat, però cada milicià s'hagué de pagar l'uniforme. Els oficials i les classes estaven obligats a assistir a lliçons de teoria militar un dia a la setmana i a instruir-se en l'ús de les armes. La missió de la milícia fou fer guàrdies en els edificis militars, polvorins, hospitals, portes de la plaça, etcètera i, durant el setge, féu serveis de guerrilla, defensà els forts de Ferran VII i de la Creu i s'encarregà de la custòdia i el transport de municions i del trasllat de ferits. Els oficials i alguns sergents i soldats que pertanyien a famílies benestants no cobraven sou per pertànyer a la milícia.

El fet que ser milicià deslliurés del servei militar i que, essent-ho, es formés part del sometent animà els nobles en edat militar que ja eren massa grans per entrar de cadet en un cos armat a incorporar-se a la milícia. Així complien amb el que la societat esperava d'ells i, ensems, els permetia restar a casa i deslliurar-se de la incomoditat dels desplaçaments pel país.

A la milícia, s'incorporaren dotze nobles: Francesc-Maria de Cadenas i Tserstevens, Francesc i Joaquim de Güell i Martí, Antoni-Ignasi de Gutiérrez de Pando, Josep-Antoni de Llorac i de Mesa, Salvador de Llorac i Álvarez, Francesc i Joaquim de Martí i Móra, Carles de Morenés i Bertran, Salvador de Morenés i Pastor, Josep de Ricard i Bertran, i Josep-Antoni de Vidal i de Jalpí.

Francesc-Maria de Cadenas i Tserstevens s'allistà voluntari a la milícia urbana el 18 de juny de 1810. Com a primer capità de la quarta companyia, defensà la plaça durant el setge i l'assalt. Fou fet presoner, però aconseguí escapar mentre el portaven cap a França.[34]

Francesc de Güell i Martí entrà a la milícia el 31 d'octubre de 1810 i ocupà el càrrec de capità primer de la companyia de granaders. Per la seva condició de jutge hagué de deixar Tarragona pocs dies abans de l'assalt.[35]

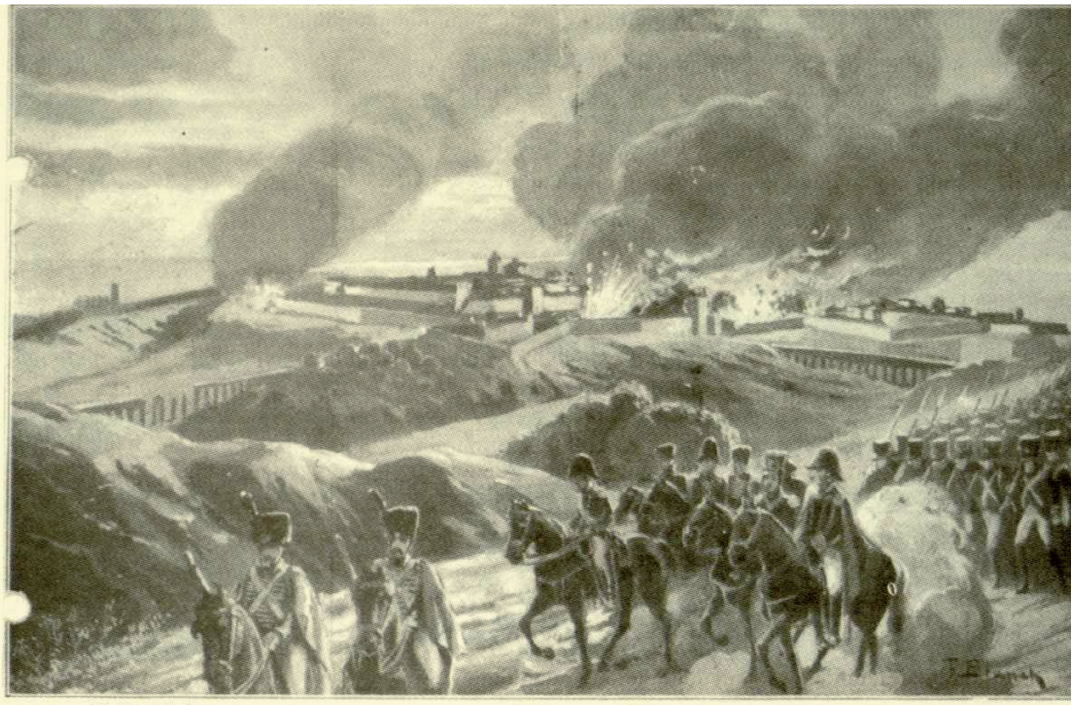
Joaquim de Güell i Martí fou tinent de la Milícia Urbana i arribà a ser condecorat amb la creu vermella de «antes morir que rendir».

Antoni-Ignasi de Gutiérrez de Pando entrà a formar part de la Milícia Urbana el 6 d'abril de 1811 i fou nomenat capità primer de la quarta companyia.[36]

Josep-Antoni de Llorac i de Mesa aconseguí el 1809 deslliurar-se de la lleva militar decretada aleshores, posant en el seu lloc a Jaume Casals.[37] El juliol de 1810, acceptà ser un dels capitans de la milícia.[38]

Salvador de Llorac i Álvarez ingressà el 1805 com a cadet en el Regiment de Cavalleria de Borbó i s'incorporà a la Milícia Urbana tarragonina el 18 de juny de 1810. Fou nomenat capità primer de la cinquena companyia i defensà la plaça fins a la fi. Presoner dels francesos, fou dut a França on hi romangué fins a l'armistici.[39]

Francesc de Martí i Móra s'allistà el 18 de juny de 1810 a la Milícia Urbana i arribà a ser capità primer de la sisena companyia. Com a milicià restà a Tarragona durant tot el setge i l'assalt.[40]

L'exèrcit francès, a la fi vençut, evacuà la ciutat el 19 d'agost de 1813. Abans dinamità els principals baluards i edificis. La mina col.locada a Sant Magí no explotà.
(Dibuix de Francesc Blanch a «Historia General de Catalunya". M. Serra i Arbós. Barcelona.)

Font: BHMT

Joaquim de Martí i Móra seguí l'exemple del seu germà Francesc i també entrà a la milícia el 18 de juny de 1810. Fou elegit segon capità de la sisena companyia. Lluità durant tot el setge i l'assalt.[41]

Carles de Morenés i Bertran s'incorporà a la milícia el 6 d'abril de 1810 i fou nomenat capità primer de la tercera companyia. Sembla que la seva activitat dins del cos armat fou més aviat pobra perquè, com a regidor, havia d'assistir a les nombroses comissions de què formava part.[42]

Salvador de Morenés i Pastor fou primer capità de la segona companyia de la milícia. Defensà Tarragona durant el setge i morí pocs dies després de l'assalt a conseqüència de les gravíssimes ferides que havia rebut.[43]

Josep de Ricard i Bertran ingressà com a voluntari el 18 de juny de 1810 i fou elegit capità segon de la quarta companyia. Suportà tot el setge de la plaça i durant l'assalt fou fet presoner. Aconseguí escapolir-se quan era conduït a França.[44]

Josep-Antoni de Vidal i de Jalpí entrà a la milícia el 6 d'abril de 1811 amb el grau de capità primer de la segona companyia. Tot fa pensar que com era regidor no realitzà cap servei d'armes perquè estava ocupat a assistir a les comissions de què formava part i a resoldre els encàrrecs que li feia la corporació.[45]

Companyies de tiradors

El primer de juliol de 1810, Enrique O'Donnell disposà la formació de dues companyies de tiradors a Tarragona, de cent homes cadascuna. L'objectiu d'aquestes companyies era ajudar la Junta de Govern a recollir cabals, empresonar malfactors i desertors, executar sancions contra els contribuents morosos, etcètera. La plantilla de les companyies estava formada per un capità, un tinent, un sotstinent, un sergent primer, quatre segons, sis caporals de primera i sis de segona, un tambor i cent soldats. L'oficialitat havia de ser natural del corregiment, els membres eren voluntaris i als sis mesos de servei quedaven exempts de quintes. En atansar-se els francesos a Tarragona participaren en accions per descobrir els invasors i, posteriorment, contribuïren a defensar la ciutat. Quan Campo Verde sortí de la plaça el 31 de maig de 1811, s'endugué les dues companyies de tiradors i per això no patiren els darrers dies del setge ni l'horror de l'assalt del 28 de juny.

Ambdues companyies foren comandades per nobles i concretament per Josep-Antoni de Castellarnau i de Camps i Josep-Ignasi d'Alemany i Carbonell.[46]

Serveis polítics

En la societat d'Antic Règim la gent estava acostumada a veure's dirigida pels individus de les classes privilegiades i aquests, al mateix temps, consideraven que tenien l'obligació de fer-ho. No ens ha d'estranyar, doncs, que, des del primer moment en què hi hagué buit de poder i es produïren els fets revolucionaris, la gent demanés als nobles que hi intervinguessin, i aquests, al seu torn, veieren que era convenient fer-ho per evitar que el control de la societat i la direcció del moviment insurreccional caigués en mans d'exaltats que volguessin desplaçar-los dels llocs dirigents que fins aleshores havien ocupat.

Davant el sorgiment d'un grup decidit a canviar les coses i fer-se amb el poder, els grups tradicionals estigueren amatents a controlar els esdeveniments. Aprofitaren la trobada de les forces vives locals que tingué lloc el dia 31 de maig de 1808 a la casa de la ciutat per fer-se escoltar i reconduir la situació. Així, Josep-Antoni de Castellarnau, que era el síndic personer, proposà que no s'aixequés la sessió sense que es nomenés una Junta de Govern. Aquesta va quedar constituïda pels individus, diguem-ne, *nats*, com el corregidor i l'arquebisbe, i, amb dos regidors, dos diputats, un notari, el prohom del gremi de droguers, i Josep-Antoni de Vidal en representació de la noblesa. Val a dir que l'estament nobiliari tenia a la Junta altres representants indirectes, ja que un dels regidors, Gaspar de Cases, i un dels diputats, Manuel de Feliu, eren nobles. El caràcter conservador de la Junta encara es veié més reforçat amb la incorporació, l'1 de juny, dels representants del Capítol Catedral.

Presència a l'Ajuntament de Tarragona

Com és ben sabut, els Borbons afavoriren la presència dels nobles en els ajuntaments de les poblacions cap de corregiment, i Tarragona no en fou pas l'excepció. De 1808 a 1811 la noblesa ocupà un lloc rellevant a l'Ajuntament tarragoní. En foren regidors els nobles Salvador de Llorac, Carles de Morenés i de Caçador, Francesc de Güell, Gaspar de Cases, Manuel de Feliu, Plàcid-Manuel de Montoliu, Josep de Vidal, Josep-Antoni de Castellarnau, Carles de Morenés i Bertran, i Antoni de Martí i Franquès. Veiem, en això, una primera contribució política de la noblesa a la guerra i a la revolució: la d'ajudar a fer rutllar l'Ajuntament de la capital corregimental.

Presència a la Junta Corregimental

Quan es va crear la Junta, entraren a formar-ne part quatre nobles: Gaspar de Cases, com a regidor de l'Ajuntament de Tarragona; Josep-Antoni de Vidal, com a representant de la noblesa, i Plàcid-Manuel de Montoliu i Josep-Antoni de Castellarnau, a títol personal.

La Junta tenia a més de la Junta de Govern pròpiament dita una sèrie de comissions –Militar, Indagacions, Vigilància, Fortificació i Defensa, Fons i Arbitris, Abastament, Represàlies, Hisenda, Allotjaments i Bagatges– en les quals s'integraren un bon nombre de nobles. Plàcid-Manuel de Montoliu formà part de la Comissió Militar; Carles de Morenés i Bertran fou membre de la Comissió d'Indagacions; Ignasi de Gutiérrez de Pando entrà en la de Vigilància; Josep-Antoni de Castellarnau, Carles de Morenés i Ignasi de Gutiérrez de Pando foren vocals de la Comissió de Fortificació i Defensa; Antoni de Gutiérrez de Pando s'integrà en la d'Abastament; Pere de Ricard estigué en la de Represàlies; Pau de Cadenas i Palau i Rafael de Galli foren membres de la d'Allotjaments i Bagatges, i Joan-Albert de Vertamon ocupà una vocalia en la comissions de Fortificació i Defensa i en la de Represàlies. La majoria d' aquests nobles compliren adequadament amb les seves funcions de vocals i assistiren regularment a les sessions de les seves comissions, com bé ens ho demostra el fons documental de la Junta servat a l'Arxiu Municipal de Tarragona.

Representats a la Junta Superior del Principat

La Junta Superior es creà per iniciativa de la Junta Corregimental de Lleida i sense la presència de tarragonins perquè, en el moment de la constitució, els lleidatans van creure que Tarragona estava ocupada pels francesos. L'omissió del seu representant per part de la Junta Superior ofengué d'allò més la Junta Corregimental de Tarragona. Des d'aquí es considerava que, atès que Barcelona estava ocupada, la seu de la Junta havia de ser a Tarragona i no pas a Lleida, i es visqué com una usurpació el fet que s'establís a la capital del Segrià. Per aquests motius, les relacions entre les juntes de Tarragona i Lleida foren més aviat tenses, la Junta tarragonina es mostrà poc receptiva als acords provinents de Lleida i, al seu torn, l'actuació d'aquesta també anava en contra de la Junta de Tarragona, ja que en tenia una mala opinió perquè la feia responsable d'haver permès que el general Chabran i la seva columna entressin lliurement a Tarragona i d'haver elegit com a corregidor a Juan Smith, una persona acceptada pel capità general Ezpeleta i per Duhesme. Aquesta tensió es manifestà ben clarament quan la Junta de Tarragona envià a Lleida com a representant Plàcid de Montoliu. La Junta Superior es negà a admetre'l al·legant que les seves credencials no estaven en regla, a més, començà a córrer per Lleida el rumor que Montoliu era un dels que havien pactat el lliurament de Tarragona a Chabran. L'exaltació de la multitud fou tan gran que Montoliu arribà a témer per la seva vida i decidí fugir de la ciutat i refugiar-se a Maldà des d'on, el dia 25 de juny de 1808, escriví una carta a la Junta de Tarragona per assabentar-la del que havia passat. Com que creiem que aquest document és prou clarificador de la situació l'aportem a fi que el lector pugui judicar els fets per ell mateix:

> Con fecha del 22 del corriente desde Lerida avisé á V. Mi llegada á aquella ciudad, y quanto pude informar con presencia del corto tiempo que yo havia llegado allí. Al dia siguiente 23, me presenté a la Junta Suprema del Principado, que en vista de las credenciales de V. tuvo á bien tratar sobre si debia, ó no admitirme por miembro de ella: me separé de la Junta, y al cabo en algun tiempo fui llamado, y antes de comunicarme la resolucion pedí permiso para manifestar el fin de mi mision, y los motivos que V. havia tenido para ella. Pero no obstante, se me comunico la resolucion á aquella Junta de que interin no remitiese V. poderes autorizados en debida forma suspendiese el asistir en dichas juntas: pedi testimonio de ello, y retirandome á mi posada rezelé immediatamente los efectos que podia producir en aquella poblacion numerosa mi persona sin caracter; no fueron vanas mis sospechas: repetidos avisos fueron viniendome en que se iban esparciendo varios rumores engendrados por la ignorancia, ó malicia contra mi persona que fue preciso para ponerla en salvo, salir precipitadamente de la ciudad y buscar asilo seguro. Al dia siguiente 24 llegué muy de madrugada en este pueblo [Maldà] con animo de partir hoy para esta; pero la agitacion de espiritu, y el canzancio del precipitado viage han hecho tal impresion en mi salud que necesito para repararla permanecer algun tanto aqui, hasta que restablecido, como confio dentro unos dos dias, pueda pasar á presentarme á V. y exponerle mas extensamente todo quanto ha ocurrido, pues en la hora mi cabeza no esta en estado de detalles, ni de poderme dilatar mas. Espero de V. y del favor con que siempre me ha honrado, tendra la bondad de creer que las resoluciones que he tomado no han sido fruto de ligereza, ni atolondramiento; pero si de la conviccion cierta que no podia ni debia obrar de otro modo en las circunstancias en que me hallo.[47]

Diputat a Corts per Tarragona

A primers de gener de 1810 arribà a Tarragona la Reial Cèdula de convocatòria de Corts per la qual la ciutat havia de trametre un diputat. Hipòlit Aulés, pregoner i porter reial, la donà a conèixer a so de trompeta el dia 7 pels carrers i places de la població. L'Ajuntament, seguint les instruccions per a l'elecció de diputats que li havien estat remeses, convocà els caps de casa perquè elegissin dos representants per barri, és a dir, vint-i-quatre, els quals, en una segona elecció, havien d'escollir-ne set com a compromissaris perquè juntament amb els regidors, síndics i diputats elegissin una terna de candidats, un dels quals, per sorteig, seria designat diputat a Corts. Finalment, formaren la terna tres nobles, Plàcid-Manuel de Montoliu, Josep-Antoni de Castellarnau i Pau de Cadenas, la

qual cosa confirma que l'estament nobiliari estava molt ben considerat. La sort va fer que sortís escollit el primer.

Montoliu acceptà representar Tarragona a les Corts i tot seguit demanà a l'Ajuntament el pagament de les assistències corresponents, indicant-li que als altres diputats se'ls pagaven 120 rals de billó diaris. La marxa del flamant diputat cap a Cadis es produí l'agost de 1810. El dia 13, assegurava que estava «para marchar a la Real Isla de León como diputado de Cortes por esta ciudad».[48] Tan bon punt desembarcà a Cadis, ho comunicà a l'Ajuntament de Tarragona i ho féu, el dia 15 de setembre, amb aquestes paraules:

> Después de una feliz aunqué larga navegación, llegué en esta ciudad [Cadis] el 10 del corriente, junto con los demás compañeros diputados, en donde hemos sido atentamente recibidos por todas las autoridades, y nos han dado, así ellos como todo este vecindario, las pruebas más decididas de los deseos que tenían de nuestro arribo, y de los que tienen de ver instaladas las Cortes como la áncora de la esperanza que esperan ha de salvar la Patria.[49]

Al cap de deu dies, el 25, tornà a escriure a Tarragona per informar a la corporació municipal que el dia abans s'havien instal·lat les Corts, concretament digué que:

> A las 9 de la mañana se reunió en la sala del Supremo Consejo de Regencia todos los diputados y junto con él pasaron a la iglesia parroquial en donde celebró de pontifical la misa del Espíritu Santo el Excmo. Sr. Cardenal de Borbón arzobispo de Toledo, y predicó S. A. el Sr. Obispo de Orense, en seguida leida la fórmula del juramento por el Excmo. Sor. Dn. Nicolás Mesia de Sierra, secretario de Estado y del Despacho de Gracia y Justicia, como notario mayor de los Reynos, pasamos los diputados a prestar el juramento, y cantando en seguida el Te Deum nos dirigimos a la sala destinada para la celebración de las Cortes, y pronunciado un breve discurso por el Sor. Obispo de Orense y retirándose en seguida el Consejo de Regencia, se procedió a la elección de presidente de las Cortes y por mayoria de sufragios recayó en el Sor. Dn. Ramón de Dou, cancelario de la Universidad de Cervera, y otro de los diputados por el Principado de Cataluña, y la de secretario el Sor. Dn. Evaristo Pérez de Castro, se decretó en seguida quedar legítimamente concregadas las Cortes Generales y Extraordinarias del Reyno y se continuaron promulgando varios otros decretos que se comunicarán a V. S. por el conducto establecido.[50]

El paper de Montoliu com a diputat no fou gens extraordinari, ja que demanà llicència per allunyar-se de Cadis i, davant el setge de Tarragona, es traslladà a Mallorca amb la família on romangué fins el maig de 1814.

Diputats a Corts per Catalunya

En el primer Congrés de Tarragona, que tingué lloc entre el 17 de juliol de 1810 i el 8 de gener de 1811, fou elegit diputat a Corts per Catalunya Josep-Antoni de Castellarnau i Magrinyà, que jurà el càrrec el 14 de setembre.

Com a diputat demostrà un gran desinterès per complir amb les obligacions que li eren pròpies, ja que abusà de les llicències per romandre allunyat de les sessions, adduint raons de salut o la necessitat d'atendre els negocis, per la qual cosa fou durament censurat tant pels companys de legislatura com pels compatriotes.[51] La primera llicència, la sol·licità el 23 d'abril de 1811 per motius de salut i la concessió provocà un debat agre en què intervingué en contra i «con cierto acaloramiento» Antoni de Campmany. Com que un cop acabat el permís no retornà a Cadis, les Corts encomanaren al diputat Joan de Balle que li comuniqués que havien resolt que «se restituyese al Congreso a desempeñar sus obligaciones de diputado». Castellarnau, el 28 d'octubre, escriví a Cadis per dir que encara no s'havia guarit i va convèncer les Corts que, el 12 de gener de 1812, li feren saber que havien tingut en compte els arguments exposats i que li allargaven la llicència quatre mesos. En acabar el nou termini, Castellarnau tampoc féu acte de presència a Cadis i per això, el 6 de juliol, les Corts li exigiren que es reincorporés immediatament al Congrés «en el concepto de que no admiten otra disculpa ni dilación que la que exija la imposibilidad absoluta por falta de salud». Castellarnau, el 24 de juliol, exposà a les Corts, un cop més, la manca de salut i que es reintegraria tan bon punt millorés; el Congrés, una vegada més, es deixà convèncer i, el 3 de setembre, es donà per entès i acceptà que «el estado de su salud no le permite por ahora reunirse al Congreso y que lo verificará luego que haya conseguido algún alivio en sus dolencias». La Mesa de les Corts, el 22 de febrer de 1813, li exigí la reincorporació, però Castellarnau no s'immutà i, de Ciutat de Mallorca estant, el dia 28, va escriure una carta en què deia que el 24 de juliol de 1812 havia enviat un escrit a la Secretaria de les Corts en el qual comunicava que «el fatal estado en que me tenía constituido mi decaída salud no permetía de ningún modo poder constituirme al soberano congreso», i afegia que «la enfermedad de nervios que padezco ha tomado tal incremento de algún tiempo a esta parte que me veo de continuo atormentado de dolores vehementes, vértigos, apresiones y combulsiones terribles, acompañado todo de una agitación interior que nunca me desampara, pasando así las noches enteras sin poder conciliar el sueño».[52]

Els electors dels diputats a Corts, que s'aplegaren del 22 al 25 de febrer de 1810 per elegir els representants de Catalunya a les Corts de Cadis, triaren com a diputat suplent a Joan de Suelves i de Montserrat, marquès de Tamarit. Aquesta circumstància explica

que fos ell el darrer diputat català que jurà el càrrec, ja que no esdevingué diputat fins que no es produí una vacant. La seva activitat com a diputat començà el 20 de juny de 1811, en què prengué possessió de l'escó, i des del primer moment s'integrà en el grup dels representants catalans que votaven negativament els acords més progressistes –Fèlix Amat, Ramon Urgés, Francesc Calvet, Ramon de Lladós, Francesc Papiol, i Fèlix Aytés–i, a la fi, va ser un dels que votaren en contra de la Constitució.[53]

Tresoreria de la Junta Corregimental

Cal destacar la tasca feta per Pau de Cadenas i Palau com a tresorer de la Junta de Govern de Tarragona, primer, i de la Junta Corregimental de Tarragona, després.

Cadenas ocupà el càrrec fins que morí, el febrer de 1811.[54]

Com que en la feina de portar la tresoreria l'ajudava el seu fill Francesc-Maria, la Junta, a la mort del pare, li oferí el càrrec, però el dia 4 de març aquest respongué que li faltava experiència i pràctica, les quals eren «tan necesarias en estos negocios, pues todo mi trabajo sobre estos asuntos se ha reducido en el material de copiar algunos papeles relativos a los mismos».[55]

Consolat de comerç de Tarragona

L'any 1810 s'establí a Tarragona, en substitució del Consolat de la Llotja de Barcelona, el Consolat de comerç[56] i hom encarregà a Antoni de Martí i Franquès la formulació d'un projecte encaminat a augmentar els recursos econòmics del Principat. Aquest pla, que es presentà al Congrés de Solsona, consistia a incrementar els drets de duana sobre una sèrie de productes i a obligar que el comerç marítim català es realitzés a través del port tarragoní.[57]

Serveis econòmics

Resulta impossible conèixer amb exactitud les aportacions econòmiques fetes pels nobles a la lluita contra el francès, però sens dubte foren considerables.

Sabem que com a estament es feren càrrec de les despeses que comportà enderrocar i reconstruir el tambor de la porta de Sant Francesc.

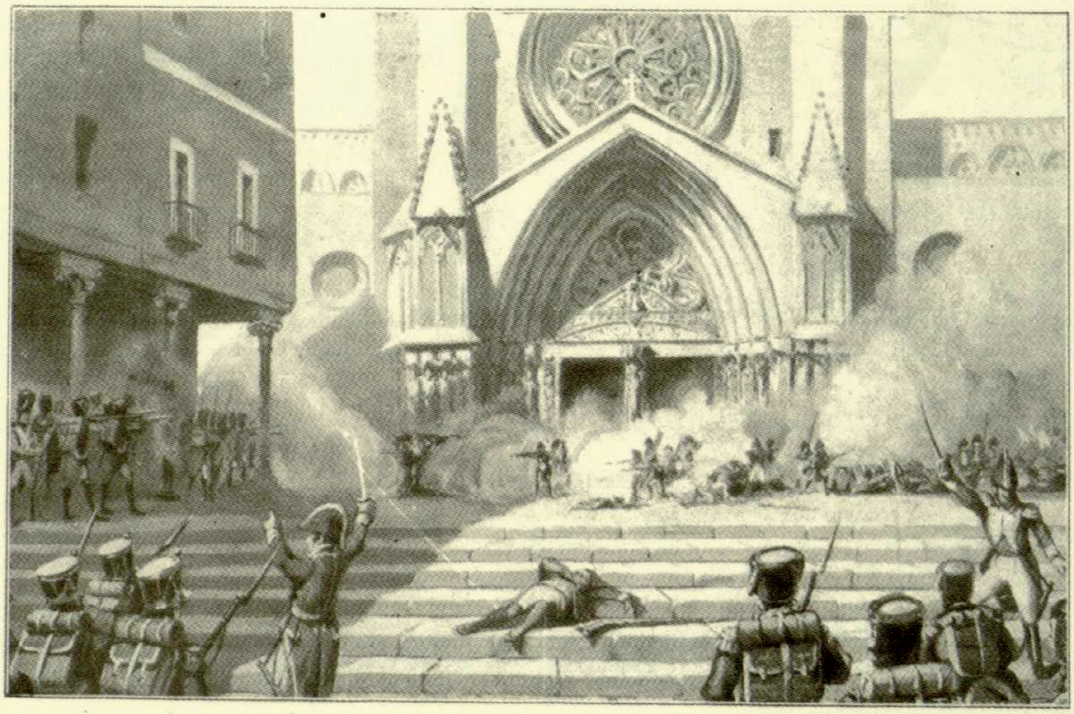
A partir del maig de 1809 afrontaren conjuntament la contribució setmanal de 780 rals per a les obres de fortificació.

Individualment aportaren les parts que els foren imposades en els diversos préstecs establerts i foren gravats, com la resta de ciutadans, amb les noves taxes, és a dir, doble cadastre, aportació de la meitat dels objectes d'or i plata que es posseïa, un sou per lliura de carn, etcètera.

Respongueren positivament a la crida que els féu la Junta Superior per fer donatius i en aquest sentit sabem que Antoni de Martí i Franquès, entre préstecs i donatius, abonà 1.600 duros.

En representació de la noblesa tarragonina i a tall de mostra, relacionem de forma exhaustiva les aportacions fetes per Josep-Antoni de Castellarnau:

> 27 de juny de 1808. Donatiu de 3.487 rals per pagar la manutenció mensual de trenta soldats.

En la seva visió de l'atac, l'artista Francesc Blanch ens fa observar l'ordre que dóna un cap de les forces enemigues.
(*"Historia General de Catalunya". M. Serra i Arbós. Barcelona.*)

Font: BHMT

9 d'agost de 1808. Donatiu de 3.487 rals amb la mateixa finalitat.

17 de setembre de 1808. Donatiu de 3.487 rals amb igual destinació.

19 d'octubre de 1808. Donatiu de 3.487 rals per cobrir despeses similars.

5 de desembre de 1808. Donatiu de 28.125 rals.

6 de desembre de 1808. Lliurament de 9.375 rals en qualitat de préstec. El 25 d'agost de 1809 renuncià a recuperar-los.

21 de gener de 1809. Entrega de 10.580 rals amb la condició que li fossin retornats. Renuncià a recuperar-los el 15 d'agost de 1809.

25 d'agost de 1809. Préstec de 3.750 rals, a la reintegració del qual renuncià.

25 de novembre de 1809. Donació de ferro per un valor de 27.522 rals.

10 d'abril de 1810. Lliurament d'una partida de ferro valorada en 10.574 rals.

Maig de 1810. Fa efectives les 30 pessetes que se li imposaren en concepte de capitació.[58]

Patiments causats per la guerra

Els nobles, encara que en menor mesura que el comú de la població, també patiren en l'àmbit personal i patrimonial les conseqüències de la guerra.

Alguns, com ja hem dit, perderen la vida combatent els francesos, i d'entre la minoria que restà a Tarragona durant el setge, uns, com Rafael de Galli i Bové,[59] foren assassinats durant l'assalt de la plaça i d'altres foren maltractats, com ara Antoni de Martí i Franquès, que aconseguí salvar la vida refugiantse a la Catedral i que, a resultes de l'ensurt, estigué malalt i patí una erupció herpètica general.[60]

Tots els nobles sofriren greus pèrdues en el patrimoni. D'entrada, van perdre tot el que tenien a les cases i que no s'havien endut quan van abandonar la ciutat, i, en retornar, trobaren malmeses o arruïnades les residències i talades o reduïdes a un ermot, les finques.

Per a la majoria, la postguerra resultà difícil, atès que hagueren de refer les hisendes destruïdes durant la guerra i hagueren de crear censals, demanar préstecs o alienar propietats a fi d'aconseguir els diners necessaris per dur-ho a terme i, per gairebé tots, les coses ja no tornaren a ser mai com abans.

Hi hagueren nobles afrancesats?

Per començar direm que entenem per afrancesats aquells que durant la Guerra del Francès foren partidaris de la intervenció francesa a Espanya. Ho eren, doncs, els col·laboracionistes i tots aquells que consideraren convenient unir-se a l'invasor.

Entre els nobles tarragonins no hi hagueren afrancesats, tot i que alguns es veieren obligats a col·laborar amb els francesos. És el cas d'Ignasi de Gutiérrez de Pando i de Francesc de Martí i Móra, designats a dit pel governador Ficatier per ocupar dues de les set places de regidor de l'Ajuntament afrancesat.

El que ambdós nobles no fossin afrancesats ideològics ni oportunistes no els lliurà pas, un cop acabada la guerra, de ser-ne titllats. A la fi, però, la veritat sortí a la llum i se'ls deixà estar (segurament gràcies a les influències que mobilitzaren).

Cloenda

Contràriament al que s'esdevingué en la Guerra Gran, en què els nobles no estigueren a l'alçada de les circumstàncies i protagonitzaren una deserció en massa,[61] durant la Guerra del Francès es comportaren com calia –tal volta perquè tenien l'enemic a les portes de casa i les masses populars no els haguessin permès cap altre comportament–.

Tot i que aquesta vegada els nobles no defugiren el servei d'armes per complir amb l'obligació de classe privilegiada, el cert és que les solucions escollides foren les més fàcils que els oferia l'exèrcit: la milícia urbana i les companyies de tiradors. Ambdues sortides els ajudaren a defugir les lleves, els sometents i el perill de figurar enrolats a les files de l'exèrcit regular; reduïren les seves obligacions a serveis d'armes a l'interior de la ciutat, en els baluards de les fortificacions o en els voltants de la plaça, i els permeteren dormir en el llit propi i continuar gaudint de l'escalf de la família. Aquestes solucions les triaren catorze nobles, la majoria dels que tenien l'edat adequada per fer el servei d'armes. Fora d'aquests només quedaren, per raons òbvies, els cinc nobles que ja eren militars, els que no tenien salut i aquells que tenien una edat avançada i preferien atendre la responsabilitat de complir amb el país realitzant serveis polítics.

Per comprendre certes actituds dels nobles, cal tenir en compte que aquests, quan decidiren oposar-se al francès, tot situantse al capdavant del moviment d'oposició a l'invasor i de substitució de les autoritats de l'època de Godoy, pensaren que la guerra seria curta i que en qüestió de mesos o com a molt d'un o dos anys la situació s'hauria acabat i tindria un bon final. El que no podien preveure era que la contesa durés sis anys, que s'enduria per davant vides i hisendes, reduiria les rendes a mínims i posaria en perill la vida dels familiars. Així, només la por a perdre la família i els béns pot explicar el comportament que tant Plàcid de Montoliu

com Josep-Antoni de Castellarnau tingueren a Cadis; ambdós eren persones competents i havien acceptat complaguts ser diputats a Corts pel prestigi i la rellevància que comportava i potser també perquè creien que era la seva obligació envers el país, però en veure com el perill s'atansava a Tarragona i que, de Cadis estant, no podrien tenir cura de la família i del patrimoni, optaren per abandonar o menystenir la condició de diputat i dedicar-se a vetllar pels interessos i famílies propis, i quan el perill fou total no dubtaren ni un moment de cercar la seguretat de Mallorca, on s'endugueren la família, les joies, els diners, els objectes de valor, la biblioteca i l'arxiu. Pensem que, un cop acomplerta l'obligació que tenien com a caps de casa d'assegurar la vida dels familiars, haguessin pogut retornar a Cadis a fer la feina per la qual havien estat designats, i més si tenim en compte que no haurien tingut cap dificultat per fer una escapada a Ciutat de Mallorca sempre que ho consideressin necessari. Aleshores, per què no ho feren? Una possible explicació por raure en el fet que a partir de 1811 consideraren que la guerra estava perduda i que era millor no continuar significant-se a favor de la causa espanyola, ja que calia pensar en el retorn a Tarragona per recuperar, sota els napoleònics, les propietats i la posició social que hi tenien l'any 1808.

L'exemple de Montoliu i de Castellarnau de refugiar-se a les Illes, fou seguit per gairebé tots els nobles quan començà els setge, amb les excepcions de Rafael de Galli i Antoni de Martí, que optaren per restar a Tarragona i suportar el setge, tot i que, segurament, haurien pres una altra decisió si haguessin intuït que les coses anirien com van anar, i, malgrat haver pres la decisió de quedar-se, en el cas de Martí, no dubtà a posar en lloc segur la família.

Salvador-J. Rovira i Gómez

Notes

1. Rovira i Gómez, Salvador-J. *Rics i poderosos, però no tant. La noblesa a Tarragona i comarca al segle XVIII.* Tarragona: Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2000, p. 45.
2. *Ibid.*, p. 59.
3. *Ibid.*, p. 62.
4. *Ibid.*, p. 71.
5. *Ibid.*, p. 78 i seg.
6. *Ibid.*, p. 107.
7. *Ibid.*, p. 111.
8. *Ibid.*, p. 124.
9. *Ibid.*, p. 133 i seg.
10. *Ibid.*, p. 148
11. *Ibid.*, p. 158.
12. *Ibid.*, p. 160.
13. *Ibid.*, p. 161.
14. *Ibid.*, p. 187.
15. *Ibid.*, p. 193.
16. *Ibid.*, p. 153.
17. *Ibid.*, p. 207.
18. *Ibid.*, p. 213.
19. ACT (Arxiu de la Catedral de Tarragona). Òbits, 3, f. 259v.
20. Rovira i Gómez, S.-J. *Rics i poderosos,* p. 107.
21. ACT. Òbits, 4, f. 122v.
22. AMT (Arxiu Municipal de Tarragona). Acords, p. 2009, f. 87v.
23. ACT. Baptismes, 19, f. 156v.
24. AHT (Arxiu Històric de Tarragona). Fons Notarial de Tarragona, sign. 850, f. 54. ACT. Baptismes, 20, f. 156v.
25. ACT. Baptismes, 9, 160. Òbits, 5, f. 200v.
26. AHT. Fons Notarial de Tarragona, sign. 743, f. 77.
27. AHT. Fons Notarial de Tarragona, sign. 783, f. 287.
28. AMT. Acords, p. 2018, f. 12, senyal 47.
29. AMT. Acords, p. 2000, senyal 79.
30. AHT. Fons Notarial de Tarragona, sign. 779, f. 237.
31. BHMT (Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona). Fons Martí, doc. 315.
32. AGMS (Arxiu General Militar de Segòvia). Expedient matrimonial de Joan de Martí i Móra.
33. AHT. Fons Notarial de Tarragona, sign. 880, f. 37.
34. Vallverdú i Martí, Robert: «Aportació a l estudi de la Milícia Urbana de Tarragona durant el Setge i l Assalt del Francès (1808-1811)», *Universitas Tarraconensis,* X (1992), p. 269.
35. *Ibid.*, p. 266.
36. *Ibid.*, p. 278.
37. AHT. Fons Notarial de Tarragona, sign. 583, f. 366.
38. AMT. Acords, p. 2010, f. 201.
39. Vallverdú i Martí, Robert. *op. cit.*, p. 270.
40. *Ibid.*, p. 271.
41. *Ibid.*
42. *Ibid.*, p. 268.
43. *Ibid.*, p. 276.
44. *Ibid.*, p. 278.
45. *Ibid.*, p. 268.
46. Coll i Alentorn, Miquel. *El primer alcalde constitucional de Tarragona: Josep Ignasi d'Alemany i Carbonell.* Tarragona: Ajuntament de Tarragona, 1988, p. 8.
47. AMT. Fons de la Junta Corregimental, caixa 6, carpeta 6/5, document 27.
48. AMT. Acords, p. 2013, f. 24.
49. AMT. Acords, p. 2012, senyal 499.
50. AMT. Acords, p. 2012, senyal 520.
51. Jardí, Enric. *Els catalans de les Corts de Cadis.* Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 1963, p. 13 i seg.
52. Rovira i Gómez, Salvador-J. *Els Castellarnau, senyors del ferro.* Tarragona: Arola Editors, 2009, p. 144 i seg.
53. Rovira i Gómez, Salvador-J. «Joan de Montserrat *olim* de Suelves, sisè marquès de Tamarit», *Estudis Altafullencs,* 26 (2002), p. 23-42.
54. ACT. Òbits, 4, f.250v.
55. AMT. Junta Corregimental, caixa 9, carpeta 9/13, doc. 1.
56. AMT. Acords, p. 2012, senyal 702.
57. Rovira i Gómez, Salvador-J. *Antoni Martí i Franquès i l'Altafulla del seu temps (1750-1832).* Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1982, p. 142.
58. Rovira i Gómez, Salvador-J. *Els Castellarnau,* p. 142 i seg.
59. ACT. Òbits, 4, f. 30v.
60. Parcet, Jaume. «Necrologia de D. Antonio Martí Franqués». A: *Boletín Arqueológico* , 1917.
61. Rovira i Gómez, Salvador-J. «La noblesa del Camp de Tarragona i el servei de miquelets (1795)», *Paratge* , 3-4 (1992-1993), p. 63-76.

Manel Güell

Rastrejant les petjades de la guerra més cruel

Un conflicte com la Guerra del Francès, que generà una empremta inesborrable en l'imaginari col·lectiu català, ha deixat així mateix nombrosos rastres, no únicament en les cròniques dels qui la van viure, ni per part dels historiadors que la van estudiar posteriorment, sinó també en aquella documentació que els coetanis tenien més a mà, com foren els registres sacramentals de les parròquies. A través d'aquestes fonts l'investigador pot trobar dades ací i allà, comentaris aïllats manuscrits per tremoloses mans, espaordides pels fets que deixaven constància al marge o dins d'una partida d'òbit, o tot aprofitant un racó de paper del volum on es registraven. Així fou, per exemple, com mossèn Joan Fort aixecava acta de l'òbit del seu feligrès Josep Duc, un jove fadrí assassinat pels napoleònics. Aquest rector de Vimbodí, després de veure com l'havien turmentat fins a matarlo, va escriure la corresponent acta de defunció i no se'n va poder estar d'afegir-hi al final *O, cruel gavatg!* [1] En els llibres sacramentals de moltes parròquies del Camp de Tarragona es poden trobar anotacions o comentaris marginals dels rectors locals que deixaren constància dels estralls produïts i de la crueltat d'aquells militars.

Cròniques

Resulta especialment colpidora la crònica del doctor Antoni Bosch Cardellach, publicada pel doctor E. Canales.[2] Bosch (1758-1829) era un metge il·lustrat sabadellenc que entre 1804 i 1820 va exercir la medicina a Bràfim.[3] Durant la guerra del Francès va ser testimoni de les dificultats del moment i de les atrocitats que en nom de la Pàtria van cometre francesos i espanyols. La vila on vivia va ser lloc de pas de les tropes napoleòniques, que la van saquejar vuit vegades. Els seus vilatans fugien cap a les muntanyes tan bon punt sentien que s'apropaven els militars, tot deixant la població totalment deserta (ho van fer no menys de disset cops). Van ser saquejades igualment una quinzena de poblacions camptarragonines: Santes Creus, Vila-rodona, Valls, Perafort, Puigdelfí, Maspujols, els Pallaresos, l'Argilaga, Mont-roig, Vilabella, Tarragona, la Secuita, Salomó, Torredembarra, Creixell, etcètera. En moltes d'elles s'hi van produir actes sacrílegs o van ser incendiades (Bràfim, Valls, Torredembarra), o hi va haver matances indiscriminades (Perafort, Puigdelfí, Maspujols, els Pallaresos, l'Argilaga, el Catllar, Constantí, Nulles, la Riera, Vilabella, Reus, Bràfim, Valls, Torredembarra). Les autoritats franceses dominaven les grans urbs, on aquarteraven les tropes, i per mantenir-les enviaven destacaments als pobles dels contorns que exigien amb violència contribucions en diners i en queviures. Quan no podien pagar s'emportaven capturats alguns dels veïns més principals, càrrecs, eclesiàstics o gent acabalada, i amenaçaven d'afusellar-los en un termini concret si no quedaven satisfetes les contribucions imposades. Durant els saquejos la violació de dones estava a l'ordre del dia. Succeí a Bràfim en el saqueig de 28 de novembre de 1810, a Perafort, Puigdelfí, Maspujols, els Pallaresos i l'Argilaga en els saquejos de 5 de maig de 1811, a la Secuita i Vilabella el 25 de gener de 1812, a Puigtinyós el 13 de juliol de 1812, etcètera; també, és clar, a Tarragona, durant el saqueig del 28 i 29 de juny de 1811, on Bosch constatava que «Muger huvo de buen semblante que en medio de una plaza tuvo la fatalidad de verse oprimida casi 80 veces. Otra en la iglesia de la catedral fue asesinada porque no consintió».[4]

Un document de l'arxiu municipal també ens explica les calamitats per les que van passar els alcoverencs. Al febrer de 1809, amb la victòria al Pont de Goi, els francesos es van escampar arreu de la comarca, les autoritats

locals fugien del poble i deixaven un buit de poder. Un grapat de fugitius espanyols va arribar a Alcover i va calar foc a algunes cases. Al cap de poc la vila era saquejada per un destacament francès i ocupada per soldats italians a les ordres de Bonapart, i van haver de pagar 37.000 lliures a més de gran quantitat de roba, vi, gra i farratge (la major part de les bèsties de càrrega van ser requisades). A partir d'aquí les contribucions no van tenir final, i no únicament per part dels francesos ja que les autoritats espanyoles també apretaven de valent. El 12 d'octubre de 1812 un dels regidors era empresonat com a mesura de força per la Junta Corregimental, la qual solia pressionar així a les poblacions. Les lleves eren duríssimes i les autoritats no dubtaven d'amenaçar amb la presó els pares dels mossos pròfugs. La violència de la tropa tampoc calia que fos francesa. L'agost de 1813 un destacament anglès els va exigir 400 raccions de pa i 50 de farratge, i també va dedicar-se al pillatge.[5]

Pel que fa a Tarragona ciutat, destaca la *Tarragona sacrificada...*, que va escriure el 1816 «una víctima escapada del furor de los bárbaros, testigo ocular de sus atrocidades», segons la qual els napoleònics s'acarnissaren amb els pobles de la comarca:

> ahuyentaron á los habitantes de las casas solares y lugares pequeños, saqueando en ellos, robando viveres, ganado y quanto podia serles útil; destruyendo lo que no podian llevarse; asolando edificios, obligando en calidad de presos los hombres que hallaban á sus primeras obras; cometiéron todas las atrocidades de que no eran capaces las gentes mas bárbaras y salvages[6]

A Tarragona ciutat, els horrors de l'assalt del dia 28 de juny foren inenarrables, i «tales, que no se han visto en los siglos de mayor barbarie, ni leido en las historias de las gentes ménos civilizadas».[7]

Altres poblacions costaneres també van ser saquejades «amb virulència», com ara Altafulla, on cometeren greus destroces, especialment al castell i a l'ermita de Sant Antoni, a més de cremar l'arxiu municipal i part del parroquial.[8] També Vila-seca, un dels quarters de l'exèrcit amb el qual Suchet assetjava Tarragona el maig de 1811, on «hicieron prisioneros y después fusilaron a cuatro vecinos que pescaban anguilas en las acequias, por creerse que desviaban las aguas para conducirlas a la playa y abastecer a la escuadra inglesa». El *Repertorio* de mossèn Babot consigna que a finals de juny de 1811 «en la entrada de los franceses a Tarragona se perdieron allí todas las alajas de plata de esta Ygla.: custodia, reliquias de S. Estevan, S. Bernardo Calvó, S. Clemente, Stª Magdalena y otras. Se encargó de ellas un religioso carmelita que murió en aquel asalto de la ciudad y no ha sido posible saber como se perdieron». El 4 de febrer de 1809 havia mort el rector Francisco Pons.[9]

Rectors-cronistes

Les anotacions ocasionals que alguns eclesiàstics rurals, a cura de qui estaven els llibres sacramentals, van incloure en el text de moltes partides d'òbit, corpresos per la crítica situació en què veien morir als seus feligresos, els va convertir en cronistes «a temps parcial». Els seus comentaris destil·len aquesta particular naturalitat i venen adobats amb la veracitat de saber que foren redactats *in situ*,

Font: BHMT

en temps real. Tenen la dubtosa virtut de dibuixar-nos un esborrany de l'infern que van patir moltes poblacions camptarragonines.[10]

Sovint el rector (coadjutor, prevere o vicari) es conformava deixant simple constància d'un assassinat per part de la tropa francesa, escrivint fórmules com ara: «[mort] de desgràcia de mans de Francesos» (l'Aleixar), o «de mort violenta per la tropa de Napoleó» (Bràfim), o «per la invasió dels francesos», «per haver-lo mort los francesos», «fusellat per la tropa francesa» , «fou morta per los francesos» (Cambrils), o «varen matà los francesos...» (els Garidells), o «morí violentament de les tropas francesas…» (la Massó), o «fou mort violentament y per mans del enemich…», «fou mort per los enemichs», «morí per mans dels enemics…» (la Pobla de Montornès), o "mataren los francesos..."(la Riba), etc. A l'Aleixar, Puigtinyós, Vallmoll o Vilallonga, el rector s'entretingué donant algun detall més: «de un tiro de bala dat per los enemichs que entraren de improvís» (l'Aleixar); «morí de una bala que ab un fusilasso li tiraren los francesos la primera vegada que entraren a Puigtinyós, estant-se pacíficament en lo portal de dit poble...», «los enemichs francesos lo mataren en sa pròpia casa y heretat, en mars del any pròxim, junt ab son avi, també Joseph Domingo, als cadàvers dels quals enterraren bones persones» (Puigtinyós); «morí sens Sagraments per causa de la persecució dels francesos», «de resultas de las feridas de las balas dels francesos...», «en la sua casa morí repentinament de mort corporal y de un tret de fusill...», «morí de mort violenta (passant per son mas las tropas francesos y ferint-lo grávement)» (Vallmoll), i «de un colp de bala disparada dels francesos…», «ferit de un fusilaso…», «mort de un cop de trabuch cerca las vuit horas de la nit, y dins la cuyna de sa pròpia casa» (Vilallonga).

Alguns detalls de la crueltat dels napoleònics tenen la facultat d'esfereir a qui ho llegeix. El testimoni del prevere Reyxach de les Borges del Camp és prou colpidor, quan relata la repressió de què era objecte la població civil per causa de l'acció dels joves milicians esquadrillats en sometents:

> Aquí fou lo nostre trastorn, pues per·a desempreciονar-los que no n'i havia algun de eyxa vila, fou necessari tot lo nostre *conato y facúndia*, pues nos amenassaren que si n'i havia algun de eyxa incendiarian la vila, y nos passarian *a cuchillo*. Vehent que los temeraris, inconciderats e imprudents continuaban son foch…

La visita dels francesos es va saldar amb l'assassinat «ab gran crueltat» d'un fadrí, i el d'un ancià de 75 anys, malferit de dues ganivetades a la cara. Van amenaçar de cremar la vila diverses vegades i no permetien recollir els morts per enterrar-los. A Bràfim, el 1810 el rector deixà testimoni de com un dels seus feligresos era «mort ab una bayoneta que la tropa de Bonaparte li pasà per la galta y li eixí per la orella, en sa pròpia casa». A la Pobla de Montornès, l'agost de 1811 trobaven un dels vilatans amb el cap obert «y segons la relació del facultatiu, fou la mort violenta ocasionada de algunas feridas se trobaren al cap del difunt». A Puigtinyós, l'agost de 1810, occien un ancià de 76 anys a cops de destral, l'home moria «de resultas de dos colps de destrall al cap que rebé dels enemichs». A Vespella, el maig de 1809 van degollar un del poble, i hagueren de ser els propis convilatants els qui l'enterraren «Los francesos degollaren a un tret de fusell qui va desde esta casa a la font de casa Virgili [...] Quant fou encontrat per mos feligresos lo sepultaren en lo comú sementiri».

De vegades les morts no eren ben bé assassinats, sinó «baixes col·laterals». A la Selva del Camp una pobre vídua moria el 1810 «de resultas de susto dels Francesos que invadían estas terras». A Constantí el 1811 morí una pobre vídua, tirotejada perquè no s'aturà als crits d'un centinella: «de resultas de un tret que li tirà una sentinella francesa, perquè després de haver-li cridat quien vif, no respongué...» A la Pobla de Montornès, el juny de 1813 moria un jove soldat suïs, a qui se li va disparar accidentalment la carrabina: «un soldat de cavalleria, de nació suïs, servint al esquadró de lanceros de Dn. Pedro Sarsfield, morí de desgràcia per disparar-se li la carrabina que portaba, donà lloch la mortal ferida de que rebis los S.S…» A La Riba, l'agost de 1810 moria un dels vilatans, «per casualitat, de un tiro de fosell dels francesos...»

Altres cops, les víctimes queien per «foc amic», o sigui, a mans dels espanyols i no dels francesos, bé per tractar-se de desertors, bé per ser considerats bandolers o delinqüents. A finals de 1813 el rector aleixarí anotava: «me manaren la comisió militar de Tarragona y otros paisans, confesar un home que·l encontrí en un carrer de aquesta vila agonissant, y després de haver-lo confessat y administrat lo sagrament de la extremaunció, lo acabaren de matar». Més dramàtic va ser el cas dels Garidells, on les tropes espanyoles afusellaren uns bandits (que a mitjan 1812 infestaven la comarca). Així van morir Ramon i Francesc Farrer, «después de haverse confesat fou matat (per las companyias Patriòticas del Hereu del Mas d·en Plana y de Pere Mas, perseguidors de lladres)», i també el pagès Bonaventura Gils, «después de grans crits de misericòrdia, fou matat (per les ditas companyias Patriòticas)». A finals d'abril de 1809 moria Francisco Vidal, un fadrí de 21 anys de Vilallonga afusellat, «per ordre y decret de la Justícia Militar fou sentenciat y mort». En aquells temps de descontrol i confusió, no era rar trobar-se cadàvers pels ca-

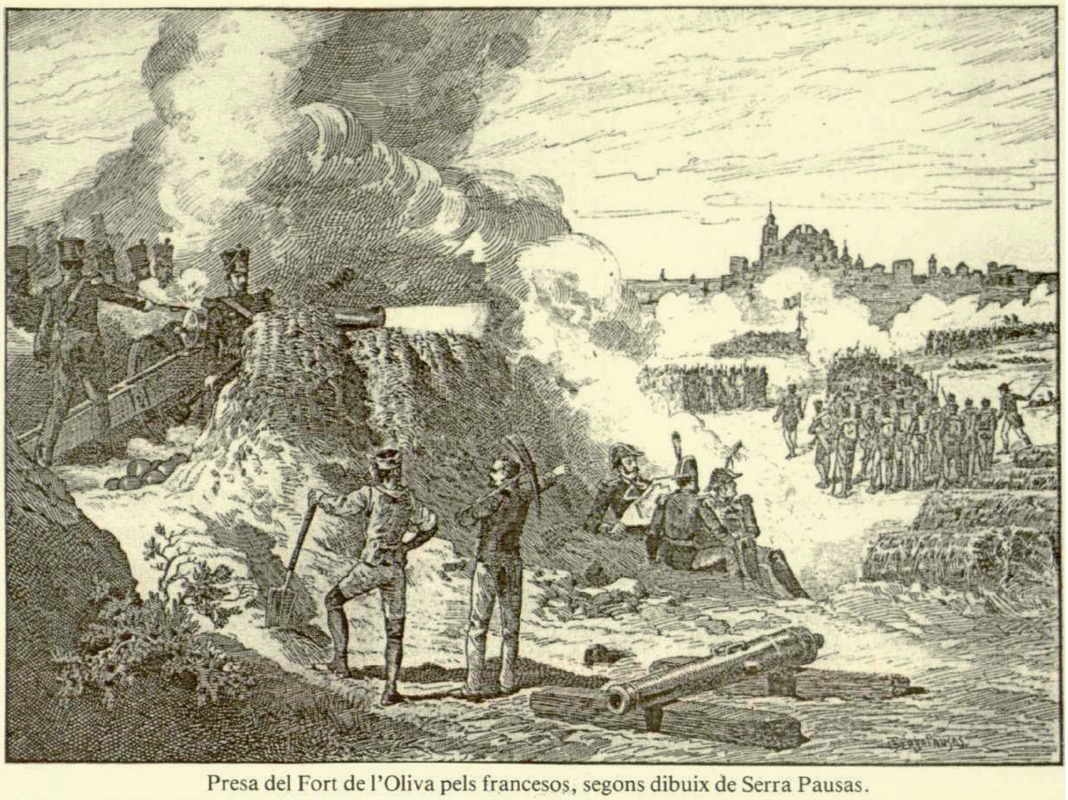
mins sense saber res més, si no era a base d'hipòtesis. Vilallonga del Camp perdé cinc dels seus fills el març de 1809, data de l'entrada dels francesos. Es tractava de milicians que «anaren de somaten per·a asistir en la campaña que se tingué contra los francesos en lo Pont de Goy, lo expressat dia vint y sinch de febrer, los mataren al regressar a esta, no havent-se pogut saber si foren morts per los nostres soldats o per los francesos».

En aquella primera ocupació francesa, quan en una població sentien que s'apropaven les tropes, tothom fugia espaordit deixant-ho tot per tal de salvar la vida. Les víctimes d'aquella visita eren els desgraciats que no havien tingut temps de fugir o s'havien quedat enrere. El febrer de 1809, «Los francesos que estavan en Cabra mataren a Miquel Solé, y lo trobaren cobert de rocas en casa sos pares sol, perquè tots los de casa fugiren per motiu del exèrcit francès, y com éll era o estava tullit de las camas, no pogué marxar y se quedà sol en casa». A Cambrils, el 3 de març següent, el reverent Pere Solé moria sense rebre els últims sagraments, «per haver entrat los francesos en la present vila de Cambrils y haver casi tothom fugit». Els casos de religiosos que es van quedar per atendre els més necessitats van ser més d'un. A Torredembarra, el rector Antoni Boni deixà testimoni del seu particular calvari. A finals de 1808 s'aproparen les tropes franceses i ofegaren una anciana de 76 anys a la Nou. La població torrenca abandonà el lloc, quedant tan solament «alguns ancians y malalts en ella. Yo Dr. Anton Boni, rector, també me vas quedar per·a asistir-los». Els napoleònics rebentaren la porta de l'església a trets i la saquejaven de dalt a baix i, tot i els esforços del sacrificat religiós, van destrossar el sagrari de l'altar major a cop de destral, i a ell el cosiren a ganivetades. Més mort que viu, va ser acollit pel rector de Vespella, qui el 25 de desembre apuntava la seva arribada, «huyendo de los franceses en busca de un seguro refugio. Llegó herido de pies a cabeza. Un sablazo en ambas manos, varias heridas en los brazos y la más penetrante en la sección lumbar».[11]

Amb veritable vocació de cronista podríem considerar els eclesiàstics de les Borges del Camp o del Catllar. El primer, el prevere Reyxach, deixà escrita un autèntic relat de guerra, fresc i vibrant, que detalla un encontre de les milícies locals amb la cavalleria napoleònica. Amb un bocí ens en podem fer bona idea:

> De los valents saltaren alguns en la camí de Reus y donaren una estocada a un desgraciat que se havia quedat *atrás*, però luego perderen lo ànimo vehent que la cavalleria retornaba y marxaba per las alturas a cortar-los, com en efecte ab lo espay de mitja hora n'e mataren set dels temeraris y valents de Alforja, y altre qui lo deyxaren per mort en la Riera, devant lo molí (al que aní a extremuncionar, no permetent que'l portassen en eyxa vila, pues haguera estat bastant per perdrer-nos a tots; est morí dia 6 del corrent) [...]; si los francesos haguessen tingut pràctica del terreno o de est terme, no n'e haguera quedat un tant solament....

Al Catllar són els obituaris els documents on consten detalls sobre la primera entrada dels enemics bonapartistes: «Lo dia deu de Janer del any 1809 cerca la posta del Sol entrà en esta vila del Catllar lo exèrcit francès ab gran forsa, pues los somatens feren mol-

Presa del Fort de l'Oliva pels francesos, segons dibuix de Serra Pausas.

Font: BHMT

tíssim foch y no poderen vence'ls». A finals de mes, ja eren escampats arreu «per ser invadit Ardenya y lo Catllar per los exèrcits francesos, quals no respetaren nostra Sagrada Religió». El 25 de gener de 1812, «moriren quatre militars de resultas de un ataque que se tingué y començà en Altafulla, y finí cerca de la Argilaga. Lo dia següent foren sepultats en lo cementiri de dita parròquia. Los dits militars eren espanyols, y se ygnora de quin cos eran y cóm se deyan».

A Puigtinyós el rector Josep Bernadà s'esplaià volent justificar els registres de feligressos nats a la muntanya en plena fugida dels francesos:

> Nota / En estos últims anys de guerra de cruel invasió dels malvats francesos *sequassos* del tirà infernal Bonaparte, hagueren de fugir frequentíssimament de est lloch de Puigtinyós sos habitants per passar per ell com a carretera dits *feroses* enemichs, en que desamparaban sas casas, mobles y habers, no cuydant sinó de salvar sas vidas, desde últims de 1808 a últims de 1813, y aixís nasqueren y se batejaren en ditas fugidas diferents criaturas dels naturals de est poble en altres parròquias, de quals al present any 1818 algunas són mortas, y las restants vivas són las següents....[12].

Morts al camp de batalla

Fins ara hem vist els estralls que els exèrcits de Napoleó causaven quan entraven a depredar en una població. Quan els pietosos eclesiàstics recollien els cadàvers que sembrava el combat, la visió a través dels obituaris resulta igualment dantesca. A Valls fou especialment virulenta la primera ocupació napoleònica, on tots els indicis apunten a una aferrissada defensa. A banda dels fugitius i ferits que hi arribessin el 25 de febrer de 1809 procedents de la derrota del Pont de Goi, sembla que tres dies abans, el 22 de febrer, els francesos ja havien ocupat la població esclafant la resistència dels sometents. Bosch i Cardellach diu que «mataron a algunos, saquearon por todo aquel dia las casas que hallaron desamparadas, que fueron muchas, se establecieron en dicha villa, nombrando su 'maire'»,[13] però Murillo puntualitza que en el saqueig de les cases deshabitades hi van participar una munió de vallencs dels que es van quedar.[14] Els eclesiàstics es van fer un tip de registrar els traspassos de milicians jacents en diversos indrets de la vila: Matias Prats «en lo pati del castell...», Josep Foguet, prop de «S. Francisco», Isidre Montalà i Joan Soler, «en la muralla de las Creus», Mariano Robira, «en lo arrebal del castell». Això, a banda de les pesquisses fetes pel vicari per assabentar-se de tots els difunts en aquelles jornades: «Nota dels que se ha pogut averiguar que moriren desde lo die 22 de febrer fins als 10 de mars de 1809».[15]

A Tarragona, els més de 1.500 obusos francesos que van caure dins de la ciutat van causar més de 3.000 ferits i 2.000 morts. Només el dia de l'assalt van ser cruelment assassinades 40 persones refugiades a la Catedral, i 6 o 700 pels seus voltants; les víctimes d'aquell infaust dia, entre assassinats, ofegats i bombardejats, passava dels 5.600.[16] Les partides d'òbit el juny de 1811 (ja al final del setge) feien constar que es tractava de morts «violentes», sense rebre extremunció, ni haver fet testament, partides que solen incloure la frase «qual mort justifica [fulano]». Si particularitzem una mica, trobem la de Pau Recasens Pastor, a la Rabassada, que fou mort «de resultas de dos fusiladas dels enemichs», o la del jove Francesc Monguió, «de resultas de moltas feridas dels enemichs», o la del pagès Francisco Icart, qui «morí desgràciadam[en]t de un casco de bomba», etcètera.[17] Monguió tenia cinc germans més, la meitat dels quals sucumbiren als estralls de la guerra. El gran, Pau Monguió Bertran (1772-1811), sotstinent de milícies urbanes, morí lluitant al carrer dels Cavallers, precisament on era casa seva; en l'assalt també hi va morir el seu sogre, Josep Ferran.[18]

* * *

Els llibres sacramentals poden ser útils no solament per als estudis demogràfics, amb els quals hom pot recompondre una crisi militar, epidèmica i de subsistències com la que es va patir en el nostre país entre 1808-1814. També ho poden ser com a recordatori de les vivències que ocasionalment alguns eclesiàstics van voler fer constar, dins de les partides d'òbit, en anotacions marginals, afegits al peu de foli o inclús folis sencers cosits al volum. La voluntat d'aquells bons religiosos va ser la de deixar fidel testimoni de la desgràcia que colpejava els seus feligresos, i dels difícils temps que els va tocar viure.

Manel Güell

Bibliografia

Bertran [1980]

Bertràn i Vallvè, Didac. «La vida a una petita població durant la Guerra del Francès. Alcover (1808-1813)». en: *Recull Joaquim Avellà Vives (1901-1967)*. A cura d'Eliseu A. Soler Álvarez i Tomàs Forteza i Antonio Guardias. Tarragona: Llibreria Guardias, 1980, 99-155.

Canales (a c.d.) [1988]

Canales Gili, Estevan (a c.d.). «Una visió més real de la Guerra del Francès. La història de Bràfim d'en Bosch i Cardellach». *Recerques*, 21 (1988 = Homenatge a Pierre Vilar, II) 7-49.

Català [2007]
Català Massot, Lluís. *Societat, urbanisme i serveis públics a la Torredembarra del segle XIX*. Tarragona: Centre d'Estudis Sinibald de Mar, 2007.

Gibert [1977]
Gibert Olivé, Agustí Maria. *Topografía médica de Vilaseca de Solcina*. Vila-seca i Salou: Agrupació Cultural, 1977 (Monografies de Vila-seca i Salou; 5).

Gual [1989]
Gual Vilà, Valentí. «Vimbodí i els Napoleònics: 1809». *Vimbodí. Butlletí Cultural*, 51 (desembre de 1989) 11-13.

Gual [1997]
Gual Vilà, Valentí. «Les crisis demogràfiques del període 1751-1815 a la Conca de Barberà». *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 15 (1997) 17-53.

Güell [1990]
Güell i Junkert, Manel. «Els Monguió: 'Horacis de Tarragona'». *Paratge Tarragoní. Portanveu de la Delegació a Tarragona de la SCGHS*, núm. 8 (gener de 1990) 13-17.

Güell [2008]
Güell, Manel. «L'Espasa i la ploma. El Resumen de lo sucedido en la villa de Bráfim (1808-1814), d'Antoni Bosch Cardellach». *A Carn!* [En línia], Maig de 2008, núm. 7, p. 28-29. <www.acarn.cat>.

Güell [2011]
Güell, Manel. «Hic Galicum Manus». *La crisi demogràfica al Camp de Tarragona durant la Guerra del Francès (1808-1814)*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials «Guillem Oliver» del Camp de Tarragona, 2011.

Jordà (a c.d.) [1992]
Jordà i Fernández, Antoni (a c.d.). *El «Repertorio...» de Mn. Salvador Babot (1796-1874)*. Vila-seca: Agrupació Cultural, 1992 (Monografies de Vila-seca; 16).

Mateu [1969]
Mateu Vidal, Ernest. «Antoni Bosch i Cardellach. 1758-1829». En: *Actes de la X Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos*. Sabadell, 1968. Sabadell: Comissió de Cultura de l'Ajuntament, 1969, 74 p.

Murillo [2008]
Murillo Galimany, Francesc. *La Batalla del Pont de Goi (Valls, 25 de febrer del 1809)*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 2008 (Biblioteca d'Estudis Vallencs; xlvi), 494 p.

Puigjaner [1981]
Puigjaner y Gual, Francisco. *Historia de Valls*. Valls: Ajuntament, 1981.

Recasens [1965]
Recasens Comes, José Mª. *La revolución y guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*. Tarragona: Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, 1965.

Rovira [1984]
Rovira i Gómez, Salvador-J. «El segle XVIII i les guerres Gran i del Francès». en: *Història de Torredembarra. Segles XVIII-XX*. Reus: Ajuntament de Torredembarra, 1984, 9-67.

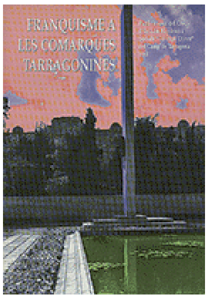
Rovira [1987]
Rovira i Gómez, Salvador-J. *La guerra del Francès a Altafulla. 175è aniversari de la batalla d'Altafulla*. Altafulla: Centre d'Estudis, 1987.

Tarragona sacrificada [1816]
Tarragona sacrificada en sus intereses y vidas por la independencia de la nación y libertad de su cautivo monarca Fernando Séptimo. Relacion de los sucesos mas memorables ocurridos en esta ciudad durante la ultima guerra defensiva contra la invasion del tirano del siglo XIX Napoleon Bonaparte... Tarragona: Miguel Puigrubi, [1816].

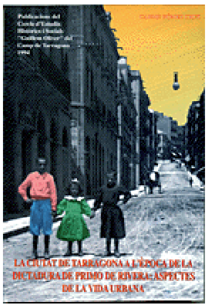
Notes

1. Gual [1989b] 12 i Gual [1997] 48-49.
2. Canales (a c.d.) [1988].
3. Güell [2008] 28-29.
4. Canales (a c.d.) [1988] 31.
5. Bertràn [1980] 111, 124-129, 132, 141, 144-147, 154.
6. *Tarragona sacrificada* [1816] 48-49.
7. *Tarragona sacrificada* [1816] 54.
8. Rovira [1984] 63 i Rovira [1987] 22 i 38.
9. Gibert [1977] 155 i Jordà (a c.d.) [1992] 39 i 79.
10. Aquest tipus de notícies foren extretes dels llibres sacramentals dipositats a l'Arxiu Històric Arxidiocessà [= AHA], i recollits a Güell [2011].
11. AHA, *Torredembarra*, Capsa 34, núm. 140, Òbits (1791-1851), f. 136v. i 138-138v. El foli amb el text complet apareix reproduït a Català [2007] 16. L'acollida a Vespella, la recullí Rovira [1984] 63 i [1987] 22.
12. AHA, *Puigtinyós*, capsa 1, núm. 5, Baptismes (1783-1817), f. 277.
13. Canales (a c.d.) [1988] 31. També parla del saqueig Puigjaner [1981] 288-289.
14. Murillo [2008] 383-383.
15. AHA, *Valls*, capsa 108, núm. 633, Òbits (1801-1811), f. 715v. i 716.
16. *Tarragona sacrificada* [1816] 43, 49-50 i Recasens [1965] 220.
17. AHA, *Tarragona*, capsa 28, núm. 52, Òbits (1809-1819), f, 280 i ss., f. 284, 288 i 295v.
18. Güell [1990] 14.

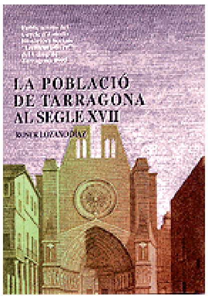
PUBLICACIONS DEL CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS «GUILLEM OLIVER» DEL CAMP DE TARRAGONA

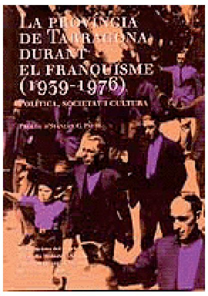
I
Franquisme a les comarques tarragonines
Jordi PIQUÉ PADRÓ (coord.), 1993
ISBN: 84-604-7884-X
235 pàgines

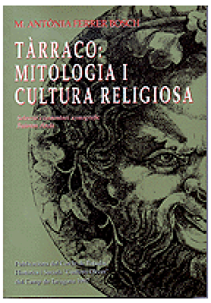
II
La ciutat de Tarragona a l'època de la dictadura de Primo de Rivera: aspectes de la vida urbana
Carme GÓMEZ CRUZ, 1994
ISBN: 84-605-1328-9
288 pàgines

III
La població de Tarragona al segle XVII
Roser LOZANO DÍAZ, 1995
ISBN: 84-920912-0-7
226 pàgines

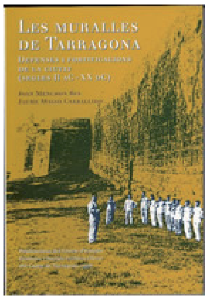
IV
La província de Tarragona durant el Franquisme (1939-1976). Política, societat i cultura
Josep SÀNCHEZ CERVELLÓ (coord.), 1996
ISBN: 84-920912-1-5
273 pàgines

V
Tàrraco: mitologia i cultura religiosa
Maria Antònia FERRER BOSCH, 1997
ISBN: 84-920912-2-3
267 pàgines

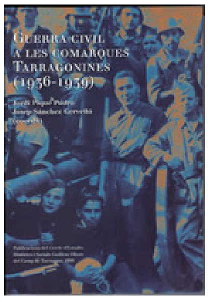
VI

Les muralles de Tarragona.
Defenses i fortificacions de la ciutat (segles II *aC-*XX *dC)*
Joan Menchon Bes & Jaume Massó Carballido, 1998
ISBN: 84-920912-3-1
201 pàgines

VII

Guerra civil a les comarques tarragonines (1936-1939)
Jordi Piqué Padró & Josep Sànchez Cervelló (coords.), 1999
ISBN: 84-920912-4-X
340 pàgines

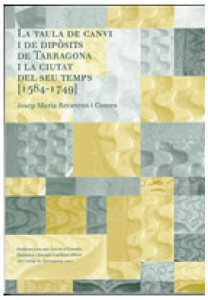
VIII

Rics i poderosos, però no tant.
La noblesa a Tarragona i comarca al segle XVIII
Salvador J. Rovira Gómez, 2000
ISBN: 84-920912-5-8
318 pàgines

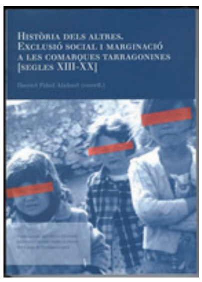
IX

La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona
i la ciutat del seu temps (1584-1749)
Josep Maria Recasens i Comes, 2001
ISBN: 84-920912-6-6
257 pàgines

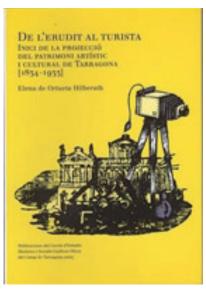
X

La història dels altres: Exclusió social i
marginació a les comarques tarragonines (segle XIII*-*XX*)*
Daniel Piñol Alabart (coord.), 2002
ISBN: 84-920912-2-3
231 pàgines

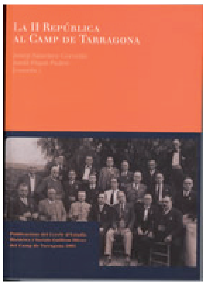
XI

De l'erudit al turista. Inici de la projecció del patrimoni
artístic i cultural de Tarragona (1834-1933)
Elena de Ortueta Hilberath, 2003
ISBN: 84-920912-8-2
198 pàgines

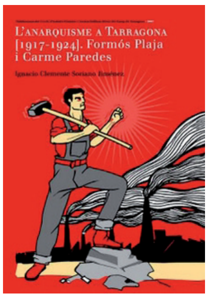
XII
La repressió franquista a Tarragona
Josep Recasens Llort, 2004
ISBN: 84-920912-9-0
402 pàgines

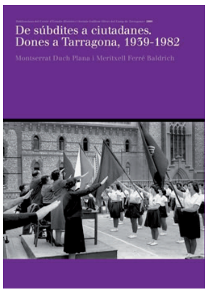
XIII
La Segona República al Camp de Tarragona
Josep Sànchez Cervelló & Jordi Piqué Padró (coords.), 2005
ISBN: 978-84-935108-0-0
304 pàgines

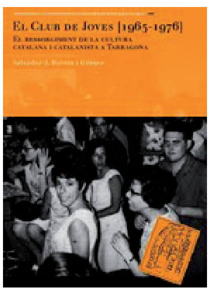
XIV
La fundació de Tarragona en la historiografia
Josep Maria Recasens i Comes, 2006
ISBN: 978-84-935108-1-7
246 pàgines

XV
L'anarquisme a Tarragona 1917-1924.
Formós Plaja i Carme Paredes
Ignacio Clemente Soriano Jiménez, 2007
ISBN: 978-84-935108-2-4
275 pàgines

XVI
De súbdites a ciutadanes. Dones a Tarragona, 1939-1982
Montserrat Duch i Plana & Meritxell Ferré Baldrich, 2008
ISBN: 978-84-935108-3-1
278 pàgines

XVII
El Club de joves (1965-1976):
El ressorgiment de la cultura catalana i catalanista a Tarragona
Salvador-J. Rovira i Gómez, 2009
ISBN: 978-84-935108-4-8
165 pàgines

E22eX

www.guillemoliver.com

ARTS GRÀFIQUES · AL SERVEI DE LA CULTURA · ARRELS